

רשות המחקר, ההערכה והפיתוח

חוקרים במכללה 14

ינואר 2014

שבת תשע"ד

ההוצאה לאור
כל הזכויות שמורות

תוכן

5	..... פתח דבר
6	..... תכנית יום העיון
12	..... ת ק צ י ר י ם
13	תנו להם את החכה... - שימושים של סטודנטים לחינוך בטאבלטים ד"ר אייל ליאת.....
15	הכתיבה כפיגום לקידום יכולות דיבור באנגלית אצל תלמידים צעירים בכיתה ו' בהפקת נרטיב אישי ד"ר אלפי-שבתאי איריס ואביב אלינור..... מורה, עמיתה מנהלת וחוקרת - סוגיות אתיות במחקר שיתופי בסביבת העבודה
17	פרופ' אלקד-להמן אילנה..... האם יש לצלילים צבע? מחקר על תופעת הכרומסטיזיה בקרב תלמידי מכללה שהאזינו למוסיקה קלאסית "אימפרסיוניסטית"
19	ד"ר אלקושי רבקה..... איסורים על מוסיקה במבחן המעשה : דיאלוג מחקרי בין שני מחנכים- במוסיקה בקהילותיהם הדתיות, המוסלמית והיהודית
20	בלאל בדארנה וארליך אמירה..... איך רואות גננות וותיקות וסטאז'ריות את הגורמים שמאפשרים עבודה קבוצתית לעומת הגורמים שמפריעים ליישומה
22	בן שבת ענת, ד"ר סגל-דרורי אורה, וד"ר טל קלודי..... עמדות מורים למדע וטכנולוגיה בבית ספר יסודי בעל רמת תקשוב נמוכה לגבי הטכנולוגיה כמנוף לחדשנות פדגוגית
23	בריל רוחלה וד"ר פורקוש-ברוך אלונה..... Diversity in language education: reading comprehension in English as a Foreign Language in the middle school
25	ד"ר גולדפוס קרול..... השירים שיצרו וביצעו ילדים צעירים מנקודת מבט רב-אוריינית – מחקר גישוש
26	ד"ר גלושנקוף קלאודיה וד"ר סנדבנק אנה..... מטפורות וכותרות של מורים המלמדים בכיתות 1: 1 כביטוי לתפיסת תפקיד ולזהות מקצועית
27	דורון אסתי, ד"ר ספקטור-לוי אורנית וד"ר קורט דבורה..... סיפור בת יפתח – שופטים יא 29-44 סיפור מקראי בגישה בין-תחומית ובגישה רב-תחומית
29	ד"ר דינור גלי, גניס אשר ופרידמן הדס..... אינטגרטיביות בהוראת קיימות – השלכות פדגוגיות
31	ד"ר הוכברג נורית, ד"ר לב רוני, ד"ר דויד אוהד וד"ר נתן משה..... איכות החיים והצרכים הייחודיים של בגירים עם לקויות ראייה ועיוורון כפי שעלו מחקר פורום מקוון
32	ד"ר הס איתי ופרופ' קופפרברג עירית..... תובנות על "פיתוח", בעקבות מחקר על פרויקט של קרוא וכתוב לנשים בנפאל
34	פרופ' הרצוג אסתר..... תפיסות אפיסטמולוגיות בבסיס הזהות המקצועית של פרחי הוראה ושל מורים מנוסים
35	ד"ר חן סיגל וד"ר ליברמן אתי..... פיתוח הכוונה עצמית (SRL) אצל פרחי הוראה כלומדים וכמלמדים באמצעות תמיכה רפלקטיבית
36	ד"ר כהן זהבית ופרופ' קרמרסקי ברכה..... תפיסות של צעירים יוצאי אתיופיה את הסתגלותם הסוציו-תרבותית בישראל
37	ד"ר כורם ענת.....

	תפיסתן של סטודנטיות חונכות מישראל את הוראת העמיתים ממדינה אחרת בסביבה מתוקשבת
38	ד"ר לוי דולי וד"ר רם דרורית.....
	תכנית "קדמה" – חיפה (התכנית הקהילתית "מפגשים עם מוזיקה חיה") השלכותיו של דו"ח מחקר 2009-2011 על הקהילייה הבית ספרית
40	ד"ר ליכטנשטיין דוצי.....
	תרומתן של חוויות מוסיקליות מוקדמות להתפתחות בגיל הרך : נתונים מתוך מחקר כמותי וניתוח תוכן איכותני
42	ד"ר מועלם אורית.....
	הכשרה להוראת ספרות על פי אסכולת תגובת קורא בסביבה דיגיטלית מפרסונסיפור לקומיוניסיפור ובחזרה
44	מילר מירי וד"ר לוטן צביה.....
	השלכות השימוש ברשתות חברתיות על פיתוח כישורים חברתיים אצל בני נוער : חקר מקרה בבית-ספר יסודי
46	מלאכי עדי וד"ר פורקוש-ברוך אלונה.....
	תנאים מיטביים לזיכרון : תרגילי לוח הכפל כמודל
48	ד"ר מרק-זגדון ניצה וד"ר קצוף אילת.....
	סיבות להצלחה של תלמידי חטיבת ביניים בלמידת המדעים
49	ד"ר עבאדי רחל וד"ר קשתן יעל.....
	שילוב מתמטיקה בת-זמננו בהוראת המקצוע בבית-הספר התיכון
50	ד"ר עמית בתיה.....
	ביטויי רגשות בקרב מנהלות ערביות במעברי קריירה
52	ד"ר עראר ח'אלד.....
	פרויקט הגמר לתואר שני בחינוך הגבוה : שותפות משנה מציאות The real voyage of discovery consists not in seeking new landscapes, but having new eyes (Marcel Proust, French novelist, 1871-1922).
53	ד"ר עראר ח'אלד.....
	חקר תכנית התערבות הוליסטית להכוונה עצמית בלמידה בהיבט מטה-קוגניטיבי ומוטיבציוני-רגשי אצל הלומד הצעיר בהקשר של אוריינות מתמטית
54	ד"ר צהר-רוזן מירב.....
	פתרון בעיות שיתופי בקרב ילדים צעירים עם אוטיזם בתפקוד גבוה
56	ד"ר קמחי יעל.....
	מיישיות קליניות ליתופעה חברתית : הזמנה למבט רב-דיסציפלינארי (סוציולוגי, אנתרופולוגי והיסטורי) על 'לקויות למידה' בישראל
58	ד"ר קצ'רגין עופר.....
	החופש לבחור קשרי התקשרות בטוחים בבגרות
60	קרן עינת.....
	Cognitive Assessment of Gaming Skills (CAGS) : פיתוח כלי להערכת דרישה קוגניטיבית במשחקים
62	ד"ר רוזנשטריך אייל וד"ר פלפל אביטל.....
	בחינת הקשרים קוגניטיביים חבויים בין ידע תכני לידע תכני פדגוגי אצל מורי ביולוגיה ומתמטיקה
63	ד"ר רוזנשיין רונית.....
	תפיסות סטודנטים לחינוך בגיל הרך לגבי חינוך וטיפול בגיל לידה עד שלוש בראשית הכשרתם ולאחר סיומה
64	ד"ר רוסו-צימט גילה, פרופ' גילת יצחק, שיפרין זוהרה, ד"ר סגל-דרורי אורה, בר-און שרי.....
	סיפור מקראי על קורותיה של תינוקת שננטשה ביום היוולדה
66	ד"ר רחמן יוספה.....
	"פשוט זה לא שווה את הכיף של הערב, כי באמת אפשר ליהנות גם בלי אלכוהול, לדעתי" הערכת תכנית אופ"י
68	ד"ר שגיא רחל ופרופ' גילת יצחק.....
	"הרְגָשֹׁת נכוונות של הגוף" – דרכים בחקר הוראת הנגינה
69	ד"ר שגיב דן.....

70	מיצוב עצמי ודפוסי שיח אקדמי בשיחוח כתוב ביום עיון מקוון די"ר שליפר מיכל ודי"ר בר-טל סמדר.....
72	בין התוויית מדיניות חברתית-תרבותית לסיגול תהליכי הוראה- למידה-הערכה מותאמי תרבות ולהבניית זהות אתנית וזהות לאומית של מתבגרים די"ר שליפר מיכל ודי"ר מירב נורית.....
74	הוראה ולמידה בסביבה עתירת טכנולוגיה לקידום הבנה מתמטית של תלמידים על הרצף האוטיסטי די"ר שני מיכל ורגב חיותה.....

פתח דבר

אנו מתכבדים להציג בקובץ הנוכחי תקצירי מחקרים של חברי הסגל האקדמי ובוגרי תכניות התואר השני במכללת לוינסקי לחינוך, שהוצגו ביום הסגל החוקר, חוקרים במכללה 14, שנערך ב-19.1.2014.

בקובץ 40 תקצירים, המופיעים לפי סדר הא"ב של שמות המציגים.

ריבוי המחקרים מעיד על ההתפתחות המקצועית האקדמית של חברי הסגל האקדמי במכללה ועל המקום הנכבד שתופס המחקר בחשיבה ובעשייה של חברי הסגל האקדמי.

אנו מודים לחברי הסגל על תרומתם המחקרית להתפתחות האקדמית במכללה ומאחלים להם שעבודותיהם ישמשו בסיס ראיות עשיר ועדכני לפיתוח ולקידום התחום שבו הם עוסקים.

בברכה,

חברי הוועדה המארגנת:

פרופ' חנה עזר,
דקנית הפקולטה לחינוך

ד"ר עידית טבק,
רקטורית
מכללת לוינסקי
לחינוך

פרופ' אילנה אלקד-להמן,
דקנית הפקולטה
הרב-תחומית

ד"ר רחל שגיא,
חוקרת ברשות המחקר,
ההערכה והפיתוח

פרופ' עירית קופפרברג,
יו"ר הוועדה לעידוד
מחקרים,
מרכזת מרכז שח"ק

ד"ר גילה צימט
מרכזת מרכז המחקר
לגיל הרך

פרופ' יצחק גילת,
ראש רשות המחקר,
ההערכה והפיתוח

כנס למחקר בחינוך (יום סגל חוקר)
חוקרים במכללה 14
יום ראשון, י"ח בשבט, תשע"ד 19 בינואר, 2014 חדר 424
תכנית הכנס

מנחה: פרופ' יצחק גילת
ראש רשות המחקר, ההערכה והפיתוח

10:15-9:45 התכנסות וכיבוד קל

10:30-10:15 ברכות
פרופ' לאה קסן, נשיאת מכללת לוינסקי לחינוך

11:30-10:30 פרופ' שונית רייטר
גבולות הניטרליות במחקר בחינוך הכללי והמיוחד

11:45-11:30 הפסקה

13:15-11:45 מושבים מקבילים – חלק א'

מושב א': מילים וצלילים

יו"ר – ד"ר בר-טל סמדר

ד"ר שליפר מיכל וד"ר בר-טל סמדר
מיצוב עצמי ודפוסי שיח אקדמי בשיחוח כתוב ביום עיון מקוון

ד"ר גלושנקוף קלאודיה וד"ר סנדבנק אנה
כל הילדים הם שלמה ארצי? המאפיינים השפתיים והמוזיקליים של שירים
שיצרו וביצעו ילדים צעירים: מחקר גישוש

ד"ר גולדפוס קרול
Diversity in language education: reading comprehension in English as
a Foreign Language in the middle school

ד"ר אלקושי רבקה
האם יש לצלילים צבע? מחקר על תופעת הכרומסטיזיה בקרב תלמידי מכללה
שהאזינו למוזיקה קלאסית "אימפרסיוניסטית"

מושב ב': רצף תפקידים בראי המחקר בחינוך

יו"ר – פרופ' אלקד-להמן אילנה

ד"ר עראר ח'אלד

ביטויי רגשות בקרב מנהלות ערביות במעברי קריירה

פרופ' אלקד-להמן אילנה

מורה, עמיתה, מנהלת וחוקרת: סוגיות אתיות במחקר שיתופי בסביבת העבודה

ד"ר ספקטור-לוי אורנית וד"ר קורט דבורה

מטפורות וכותרות של מורים המלמדים בכיתות 1:1 כביטוי לתפיסת תפקיד ולזהות מקצועית

ד"ר עראר ח'אלד

פרויקט הגמר לתואר שני בחינוך הגבוה: שותפות משנה מציאות

מושב ג': תהליכים חברתיים-רגשיים מינקות לבגרות

יו"ר - ד"ר רחמן יוספה

ד"ר שגיא רחל ופרופ' גילת יצחק

"פשוט זה לא שווה את הכיף של הערב, כי באמת אפשר ליהנות גם בלי אלכוהול, לדעתי" - הערכת תכנית אופ"י

ד"ר אלפי-שבתאי איריס ואביב ואלינור

הכתיבה כפיגום לקידום יכולות דיבור: מבט תרפויטי-חינוכי

ד"ר רחמן יוספה

סיפור מקראי על קורותיה של תינוקת שננטשה ביום היוולדה

קרן עינת

החופש לבחור קשרי התקשרות בטוחים בבגרות

מושב ד': תפיסות אנשי חינוך בנוגע להיבטים שונים בעבודתם

יו"ר - ד"ר רם דרורית

ד"ר רוסו-צימט גילה, פרופ' גילת יצחק, שיפרין זוהרה, ד"ר סגל-דרורי אורה ובר-און שרי
תפיסות סטודנטים לחינוך בגיל הרך לגבי חינוך וטיפול לבני גיל לידה עד שלוש בראשית הכשרתם ולאחר סיומה

ד"ר לוי דולי וד"ר רם דרורית
תפיסתן של סטודנטיות חונכות מישראל את הוראת העמיתים ממדינה אחרת בסביבה מתוקשבת

ד"ר חן סיגל וד"ר ליברמן אתי
תפיסות אפיסטמולוגיות בבסיס הזהות המקצועית של פרחי הוראה ושל מורים מנוסים

בן שבת ענת, ד"ר סגל-דרורי אורה וד"ר טל קלודי
איך רואות גננות ותיקות וסטאז'ריות את הגורמים המאפשרים עבודה קבוצתית לעומת הגורמים המפריעים ליישומה

מושב ה': הפרט כאדם חושב: תהליכים קוגניטיביים

יו"ר - ד"ר מרק-זגדון ניצה

ד"ר רוזנשיין רונית
בחינת הקשרים קוגניטיביים חבויים בין ידע תוכני לידע תוכני-פדגוגי אצל מורי ביולוגיה ומתמטיקה

ד"ר רוזנשטריך אייל וד"ר פלפל אביטל
המשמעות הקוגניטיבית של הצטיינות בשחמט – אז ועתה

ד"ר מרק-זגדון ניצה וד"ר קצוף אילת
תנאים מיטביים לזיכרון: תרגילי לוח הכפל כמודל

ד"ר כהן זהבית ופרופ' קרמרסקי ברכה
פיתוח הכוונה עצמית אצל פרחי הוראה כלומדים וכמלמדים באמצעות תמיכה רפלקטיבית

הפסקת צהריים 13:45-13:15

מושבים מקבילים – חלק ב' 15:15-13:45

מושב ו': חינוך מיוחד במבט רב-תחומי

יו"ר - ד"ר עראר ח'אלד

ד"ר קצ'רגין עופר

מיישיות קליניות' ליתופעה חברתית': הזמנה למבט רב-דיסציפלינרי (סוציולוגי, אנתרופולוגי והיסטורי) על 'לקויות למידה' בישראל

רגב חיותה וד"ר שני מיכל

הוראה ולמידה בסביבה עתירת טכנולוגיה לקידום הבנה מתמטית של תלמידים על הרצף האוטיסטי

ד"ר הס איתי ופרופ' קופפרברג עירית

איכות החיים והצרכים הייחודיים של בגירים עם לקויות ראייה ועיוורון כפי שעלו במחקר פורום מקוון

ד"ר קמחי יעל

פתרון בעיות שיתופי בקרב ילדים צעירים עם אוטיזם בתפקוד גבוה

מושב ז': וריאציות מוזיקליות במחקר חינוכי-חברתי

יו"ר – ארליך אמירה

ד"ר שגיב דן

"הקגשות נכונות של הגוף" – דרכים בחקר הוראת הנגינה

ד"ר ליכטנשטיין דוצ'י

תכנית "קדמה": השלכותיו של דו"ח מחקר על הקהילייה הבית-ספרית

ד"ר מועלם אורית

תרומתן של חוויות מוזיקליות מוקדמות להתפתחות בגיל הרך

בדארנה בלאל וארליך אמירה

איסורים על מוזיקה במבחן המעשה: דיאלוג מחקרי בין שני מחנכים-במוזיקה בקהילותיהם הדתיות, המוסלמית והיהודית

מושב ח': מבט רב-תרבותי על למידה

יו"ר - ד"ר כורם ענת

ד"ר כורם ענת

תפיסות של צעירים יוצאי אתיופיה את הסתגלותם הסוציו-תרבותית בישראל

ד"ר שליפר מיכל וד"ר מירב נורית

בין התווית מדיניות חברתית-תרבותית לסיגול תהליכי הוראה-למידה-הערכה מותאמי תרבות ולהבניית זהות אתנית וזהות לאומית של מתבגרים

פרופ' הרצוג אסתר

תובנות על "פיתוח", בעקבות מחקר על פרויקט של קרוא וכתוב לנשים בנפאל

ד"ר דינור גלי, גניס אשר ופרידמן הדס

סיפור בת יפתח – שופטים י"א, 29-44. סיפור מקראי בגישה בין-תחומית ובגישה רב-תחומית

מושב ט': סביבה דיגיטלית כמנוף לחדשנות

יו"ר - ד"ר גולדפוס קרול

בריל רחל וד"ר פורקוש-ברוך אלונה

עמדות מורים למדע וטכנולוגיה בבית ספר יסודי בעל רמת תקשוב נמוכה לגבי הטכנולוגיה כמנוף לחדשנות פדגוגית

ד"ר אייל ליאת

תנו להם את החכה - שימושים של סטודנטים לחינוך במחשבי טאבלט

מילר מירי וד"ר לוטן צביה

הכשרה להוראת ספרות על פי אסכולת תגובת קורא בסביבה דיגיטלית מפרסונסיפור לקומיוניסיפור ובחזרה

מלאכי עדי וד"ר פורקוש-ברוך אלונה

השלכות השימוש ברשתות חברתיות על פיתוח כישורים חברתיים אצל בני נוער: חקר מקרה בבית-ספר יסודי

מושב י': מתמטיקה, מדעים ואיכות הסביבה

יו"ר - ד"ר עמית בתיה

ד"ר צהר-רוזן מירב

חקר תכנית התערבות הוליסטית להכוונה עצמית בלמידה בהיבט מטה-קוגניטיבי ומוטיבציוני-רגשי אצל הלומד הצעיר בהקשר של אוריינות מתמטית

ד"ר עבאדי רחל וד"ר קשתן יעל

גורמים להצלחה של תלמידי חטיבת ביניים בלמידת המדעים

ד"ר עמית בתיה

שילוב מתמטיקה בת-זמננו בהוראת המקצוע בבית-הספר התיכון

ד"ר הוכברג נורית, ד"ר לב רוני, ד"ר דוד אוהד, וד"ר נתן משה

אינטגרטיביות בהוראת קיימות: השלכות פדגוגיות

15:30-15:15 הפסקת קפה

16:30-15:30 רב-שיח בנושא מחקר שיתופי בהנחיית פרופ' חנה עזר בהשתתפות: ד"ר עידית טבק, ד"ר גילה רוסו-צימט, פרופ' עירית קופפרברג, ד"ר רחל שגיא וד"ר לאה שגריר

17:00-16:30 הפסקה

*****

השקת חוברת 'דור לדור'

בסיומו של כנס המחקר במכללת לוינסקי ב-19.1.2014 בשעות: 17:00-19:00, בחדר 424, נציין כאירוע סיום לשנת המאה את הופעתו של כרך 'דור לדור' מ"ו, שכמה מאמרים מתוכו מוקדשים לסמינר שהיה למכללה –

מכללת לוינסקי לחינוך, הסמינר העברי הראשון, תרע"ג-תשע"ב

א"ל לוינסקי וכתוביו, מנהלים ומורים ראשונים בסמינר (ניסן טורוב, יצחק אפשטיין ואברהם אלדמע)

בתכנית:

פרופ' יובל דרור	ברכות
ד"ר רפי שיניאק	אלחנן לייב לוינסקי – יהודי חדש רב סתירות
ד"ר אביבה אבידן	מכללת לוינסקי לחינוך – ארבעה מנהלים: מבט היסטורי
ד"ר מירי שטיינהרדט	אברהם אלדמע - המורה הראשון לציור בסמינר

מנחה: פרופ' אילנה אלקד-להמן

ת ק צ י ר י ס

(לפי סדר א-ב של שמות המרצים)

תנו להם את החכה... - שימושים של סטודנטים לחינוך בטאבלטים

ד"ר אייל ליאת

מכללת לוינסקי לחינוך

השימוש הגובר בטכנולוגיה ניידת מציב אתגרים חדשים בתחום הכשרת המורים ובהוראה בבתי הספר מחייב אותנו לבדוק ולהעריך את ההזדמנויות והמגבלות של הטכנולוגיות הניידות בשימוש בתחום החינוך. למידה ניידת הנה כל סוג של למידה המתרחשת בסביבת למידה ובמרחבים הכוללים ניידות של הטכנולוגיה, ניידות של הלומדים וניידות של הלמידה (El-Hussein & Cronje, 2010). חוקרים אחרים מתייחסים לשימושים השונים בטכנולוגיה הניידת, כגון תמיכה בלומדים ורתימתם לפעילות לימודית יצירתית, שיתופית, ביקורתית ותקשורתית (Cobcroft, Towers, & Smith, 2006). הגורם המבחין בין למידה ניידת לדפוסים אחרים של למידה הנתמכת בטכנולוגיות, לרבות למידה מתוקשבת (e-learning), הוא האופן שבו חוויית הלמידה מתווכת ומתאפשרת (Peters, 2009). כלומר, חוויית הלמידה מתרחשת בהקשר מצבי (situated learning) ומושפעת מהאינטראקציה המתנהלת בין האדם לטכנולוגיה שבה הוא משתמש באופן אינדיבידואלי או בשיתוף פעולה עם אחרים (Melhuish, & Falloon, 2010).

מדובר במחקר המלווה פיילוט במכללה להכשרת מורים, שבמסגרתו הושאלו לסטודנטים טאבלטים. הנחקרים היו שמונה עשר סטודנטים מתוך קבוצת הפיילוט, אשר לומדים בתכנית המצוינים במכללה, במגוון מסלולי לימוד והתמחויות, לדוגמה: חינוך מיוחד, חינוך לגיל הרך, הוראת מתמטיקה הוראת אנגלית, הוראת מדעים ועוד.

מטרת המחקר הייתה לבחון את אופני השימוש בטאבלטים על ידי הסטודנטים לחינוך, בדגם הטמעה 'מלמטה-למעלה' (Guri-Rosenblit, 2002), אשר אינו כולל ליווי צמוד והדרכה פדגוגית במסגרת הלימודים במכללה וההתנסות המעשית (בשונה מדגמים מקבילים במכללה אשר כן כלל הדרכה פדגוגית לשילוב הטאבלטים). אופני השימוש נבחנו בשני רבדים: השימושים השונים שעושים הסטודנטים לחינוך בטאבלטים באופן כללי וכן ניתוח של השימושים הפדגוגיים שעושים הסטודנטים עם המכשיר בכיתות ההתנסות המעשית.

פרדיגמת המחקר היא איכותנית בשיטת ניתוח תוכן והבניית תאוריה מעוגנת בשדה (Grounded Theory). נאסף מידע והוצלבו עדויות ופיסות מידע ממגוון כלי מחקר (טריאנגולציה). כלי המחקר כללו: ראיונות אישיים וקבוצתיים חצי מובנים, שאלונים פתוחים מקוונים ב-Google docs, דוחות ביצוע רפלקטיביים של הסטודנטים, תכנונים של מערכי שיעור, תצפיות בשיעורי ההתנסות המעשית ותיעוד השיח ברשת חברתית ייעודית.

הממצאים והמסקנות מוצגים באמצעות טקסונומיה של שימוש סטודנטים לחינוך במכשיר הטאבלט, המבוססת על שלבי השימוש השונים באופן היררכי, ולפיה ככל שהסטודנטים התנסו במכשיר במסגרת הלימודים וההתנסות, כך השתכללו אופני השימוש בו ויצירתיותם בתכנון השיעורים התפתחה, עד לשימושים פתוחים של יצירת חומרי לימוד, הדמיה ומשחקים. השלכות המחקר מראות כי לידידותיות של המכשיר והשימוש האינטואיטיבי בו משקל כבד בהצלחת ההטמעה וכי הטאבלטים אינם מחייבים הכשרה מיוחדת או אינטנסיבית של הסטודנטים ברמה טכנולוגית כי אם ליווי ברמה תיאורתית ופדגוגית. במקביל, ניתן להציע הסברים להצלחת ההטמעה מתחום הפסיכולוגיה והסוציולוגיה. כך או אחרת, יש לסייג את ממצאי המחקר, שכן לא נאספו נתונים לעומק על-אודות קבוצת הסטודנטים שהחזירו את המכשיר ולא התקיימה קבוצת ביקורת במסגרת מחקר זה. נוסף על כך, קבוצת הסטודנטים שנחקרה היא קטנה יחסית ובעלת מאפיינים ייחודיים (סטודנטים מצוינים).

בהיצג יפורטו ממצאי המחקר על אודות מגוון השימושים והשילובים האפשריים של הטאבלטים בתהליכי למידה, זאת כדי להעריך את מודל ההטמעה הייחודי שנוסה במכללה להכשרת מורים, האתגרים והסוגיות הנלווים למודל זה.

מקורות

- Cobcroft, R. S., Towers, S., & Smith, J. (2006). *Mobile learning in review: Opportunities and challenges for learners, teachers, and institutions*. Proceedings of the Online Learning and Teaching Conference 2006, 21-30.
- El-Hussein, M. O. M., & Cronje, J. C. (2010). Defining mobile learning in the higher education landscape. *Journal of Educational Technology & Society*, 13(3), 12-21.
- Guri-Rosenblit, S. (2002). A Top Down Strategy to Enhance Information Technologies into Israeli Higher Education, *International Review of research in Open and Distance Learning*, 2 (2).
<http://www.irrodl.org/content/v2.2/rosenblit.htm>
- Melhuish, K., & Falloon, G. (2010). Looking to the future: M-learning with the iPad. *Computers in New Zealand Schools: Learning, Leading, Technology*, 22(3).
- Peters, K. (2009). M-learning: Positioning educators for a mobile, connected future. In M. Ally (Ed.), *Mobile learning: Transforming the delivery of education and training* (pp. 113-134). Vancouver: Marquis Book Printing. Retrieved from: http://www.aupress.ca/books/120155/ebook/99Z_Mohamed_Ally_2009-MobileLearning.pdf

הכתיבה כפיגום לקידום יכולות דיבור באנגלית אצל תלמידים צעירים בכיתה ו' בהפקת נרטיב אישי

ד"ר אלפי-שבתאי איריס ואביב אלינור

מכללת לוינסקי לחינוך

היצג זה מתמקד באפנות הכתובה, המאפשרת למשתמש יציבות, בקרה והפקת שפה שאיננה בזמן אמת (Strömquist & Wengelin, 1999), והעשויה לסייע בהפקה של טקסט מאורגן וקולח מזה שבאפנות הדבורה (Chafe & Danielewicz, 1987). המחקר ממחיש כיצד שימוש מקדים בכתיבה מקדם הפקה של שיח נרטיבי דבור ולכיד בשפת המטרה.

מטרת המחקר הראשונית הייתה להעריך יכולות דיבור באנגלית אצל ארבעה-עשר תלמידי כיתה ו', שבעה בנים ושבע בנות. אלו נבדקו באופן יזום, בפגישה יחידנית עם כל משתתף, שבה התבקש לספר על מקרה לא נעים שקרה לו. ניתוח הממצאים חשף קשיים רבים בדיבור באנגלית אצל כל התלמידים; ולפיכך עודכן מערך המחקר, ונוספו לו שני שלבים. תחילה, התבקשו התלמידים לכתוב על אותו נושא תוכני, שעליו התקשו לדבר; ושבוע לאחר הכתיבה – לדבר עליו שוב. המטרה הייתה לבחון את תרומת הכתיבה המקדימה באנגלית על הפקת השיח הדבור.

יכולות הדיבור של התלמידים לפני התערבות הכתיבה ולאחריה הוערכו והושוו באמצעות אותם ממדים של אורך הטקסט וארגונו, שגיאות דקדוק ויכולות אורייניות. נמצא כי כל התלמידים נשענו על תוכן הנרטיב האישי שכתבו, ולפיכך הצליחו להפיק נרטיב דבור, קולח ומאורגן באנגלית. למרות זאת מופו קשיים בדקדוק באנגלית אצל התלמידים בשתי האופנויות.

הממצאים שופכים אור על חשיבותה החינוכית והרגשית של הכתיבה בהוראת שפה זרה אצל לומדים צעירים ומקנים לכתיבה תפקיד חשוב כפיגום תומך ומגשר לשפה הדבורה, המקדם יכולות שליפה, תכנון וארגון. ראוי להרחיב את מערך המחקר לאוכלוסיות תלמידים בחטיבת הביניים ובתיכון, ובמקביל, להתמקד בהוראה בקשיים באנגלית, שעלו. המחקר ממחיש את מידת הידע הרחב, הנדרש ממורים לאנגלית, על מנת להיות מסוגלים לגמישות, לתושייה ולפתרון בעיות יצירתי כדי למצות את מרב היכולות של תלמידיהם ולקדםם.

- Chafe, W., & Danielewicz, J. (1987). Properties of spoken and written language. In R. Horowitz, & S. J. Samuels (Eds.), *Comprehending oral and written language* (pp. 83-113). San Diego: Academic Press,.
- Strömqvist, S., & Wengelin, A. (1999). The temporal patterning of actions in on-line writing. In R. A. Aisenman (Ed.), *International Literacy Project Working Papers in Relevant Features of Spoken and Written Language. Developing Literacy across Genres, Modalities, and Languages, I* (pp. 248-256). Tel Aviv: Tel Aviv University Press.

מורה, עמיתה מנהלת וחוקרת - סוגיות אתיות במחקר שיתופי

בסביבת העבודה

פרופ' אלקד-להמן אילנה

מכללת לוינסקי לחינוך

ההרצאה תבחן סוגיות אתיות אשר התעוררו במהלך מחקר שבוצע כמחקר שיתופי (collaborative research) (קוזמינסקי, 2009) עם סטודנטים מהתואר השני בחינוך לשוני בחברה רב-תרבותית, בסביבת המכללה, במועדון הספרים של לוינסקי (אלקד-להמן, 2012).

מועדון הספרים נבחר כסביבת המחקר בשל אופי הפעילות בו. לאורך שנה אקדמית מתקיימים שבעה מפגשים, כל מפגש מוקדש לדיון ביצירת ספרות חדשנית, בהיקף של רומן. בכל מפגש מציג מרצה מסגל החוג לספרות במכללה את היצירה שהמשתתפים קראו, ובאופן סמוי או גלוי גם מציג דיגום (modeling) של תהליכי קריאה ופרשנות.

ביצוע המחקר במכללה בקרב עמיתיי ובשיתוף הסטודנטים שלי עורר סוגיות אתיות מעבר להסכמה מדעת להשתתפות במחקר, סוגיות עליהן לא ניתנת הדעת במידה מספקת בדיון על אודות אתיקה במחקר בחינוך (דושניק וצבר-בן יהושע, 2001). עם תום כתיבת דו"ח המחקר, ערכתי מטא-מחקר, שמטרתו הייתה התחקות שיטתית אחר הסוגיות האתיות שעמן התמודדתי, מתוך מטרה ללמוד כיצד ניתן לשלב באופן מושכל את ההתייחסות לסוגיות האתיות בהוראה על מחקר שיתופי ובתכנון מחקרים בעתיד.

בהרצאה אתייחס לסוגיות אתיות שעלו בארבעת שלבי המחקר (Josselson, 2007): התכנון, הביצוע, הכתיבה והפרסום. זאת בזיקה לכל אחד מהגורמים שהיו מעורבים במחקר: (1) המכללה כארגון (2) מועדון הספרים כמסגרת של החוג לספרות (3) משתתפי המועדון (4) הסטודנטים שהשתתפו במחקר בשתי רמות: כמשתתפים (=לומדים שהטקסטים שכתבו הפכו לנתונים שחקרתי) וכחוקרים (=מראיינים של המרצים והמשתתפים במועדון ומתצפתים במפגשי המועדון). שילוב הגורמים מזמן דיון בסוגיות אתיות הנוגעות ליחסי כוח (קוזמינסקי, 2006; Wester, 2011); המרצים במועדון (שהם עמיתיי בחוג לספרות, משתתפים במחקר, וכפופים לי מנהלת אקדמית); הוראת הספרות כתחום לו אני מחויבת מקצועית.

מקורות

- אלקד-להמן, א' (2012). תהליכי קריאה ופרשנות בקרב שלושה סוגי קוראים בוגרים במועדון הספרים של לוינסקי. דו"ח מחקר מוגש לרשות המחקר, מכון מופ"ת.
- דושניק, ל' וצבר-בן יהושע, נ' (2001). אתיקה של המחקר האיכותי. בתוך נ' צבר-בן יהושע (עורכת), *מסורות וזרמים במחקר האיכותי* (עמ' 343-368). תל-אביב: דביר.
- קוזמינסקי, ל' (2009). מחקר משותף: מאפיינים, יתרונות ואתגרים. *שבילי מחקר*, 16, 13-22.
- Josselson, R. (2007). The ethical attitude in narrative research. In D. J. Calandinin (Ed.), *Handbook of narrative inquiry* (pp. 537-566). London: Sage.
- Wester, K. L. (2011). Publishing ethical research: A step-by-step overview. *Journal of Counseling & Development*, 89/3, 301-307.

האם יש לצלילים צבע? מחקר על תופעת הכרומסטיזיה בקרב תלמידי מכללה שהאזינו למוסיקה קלאסית "אימפרסיוניסטית"

ד"ר אלקושי רבקה

מכללת לוינסקי לחינוך

מטפורות מייצגות תהליכים של חשיבה, וכתוצאה מכך הן מופיעות בשפה ובתפיסה (Gibbs, 1994). דוגמה מעניינת לתפיסה מטפורית בתחום המוסיקה היא תופעת ה"כרומסטיזיה", בה צלילים יכולים להיתפס כבעלי צבעים (e.g., Arnheim, 1974). המחקר הנוכחי ביקש לבדוק (1) האם תופעת הכרומסטיזיה מתרחשת בקרב תלמידי מכללה בעקבות האזנה למוסיקה? (2) האם התופעה היא סובייקטיבית או שיש עקביות בשיוך צבעים לצלילים? (3) האם יש הבדל בתגובות כרומסטיזיה בין תלמידים המתכשרים להוראת מוסיקה לבין תלמידים ממסלולי לימוד אחרים. 171 תלמידים השתתפו בניסוי, מתוכם תלמידי מוסיקה לתואר ראשון ושני ($n=81$) ותלמידים ממסלולי לימוד אחרים ($n=90$). במהלך שתי פגישות האזינו הנבדקים לשתי פרקים מתוך הסוויטה לפסנתר "פינת הילדים" מאת המלחין הצרפתי "האימפרסיוניסטי" Claude Debussy (1862-1918). שתי היצירות שונות באופיין: הפרק האחד המכונה "סרנאדה לבובה" הוא מהיר, קפיצי ו"בהיר" והפרק השני "שיר ערש לפיל" הוא איטי והצלילים נמוכים, "אפלוליים". התלמידים התבקשו להאזין ליצירות (ללא התערבות החוקרת), לבחור צבע המתאים לכל פרק, לצייר ציור בצבעי מים (דפים וצבעי מים סופקו) ולרשום בדף הציור באיזה צבע בחרו, מדוע בחרו בצבע המסוים וכיצד הצבע מייצג את המוסיקה. בדיקת הציורים וההסברים המילוליים הראה שתופעת הכרומסטיזיה התעוררה אצל כל המאזינים, שבחירת הצבעים הינה סובייקטיבית ולא עקבית, וכי אין הבדל משמעותי בין מוסיקאים ללא מוסיקאים בתגובת כרומסטיזיה. לכך משמעויות מעניינות לגבי חינוך מוסיקלי ודרכי הוראת מוסיקה קלאסית לתלמידי מכללה באשר הם.

מקורות

- Gibbs, R. W. (1994). *The Poetics of Mind*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Arnheim, R. (1969). *Visual Thinking*. Berkeley, Los Angeles: University of California Press.

איסורים על מוזיקה במבחן המעשה: דיאלוג מחקרי בין שני מחנכים-במוזיקה בקהילותיהם הדתיות, המוסלמית והיהודית

בדארנה בלאל וארליך אמירה

הן במסורת הדתית המוסלמית הן במסורת היהודית ישנן גישות דו-ערכיות ואף פרדוקסליות כלפי המוזיקה, ביצועה וההאזנה לה (Sendrey, 1974; Shiloah, 1992; 1997). במשך דורות קישרו מנהיגים דתיים, כותבים ודרשנים בשתי הדתות בין המוזיקה ובין מתירנות חברתית והתנהגות מופקרת, ועל כן דחו אותה (שוורץ, 2013; Bedford, 2001). אף על פי כן בשתי הדתות המוזיקה היא מרכיב אינטגרלי של התפילה והפולחן, ובכתביהן העתיקים מופיעים תיאורים ואף מצוות, הנוגעים לה. אף על פי שהחברה הישראלית נתונה להשפעה חילונית חזקה, משגשגות בה קהילות דתיות יהודיות ומוסלמיות השואפות לשמר נורמות ומצוות גם בתוך מציאות של חשיפה לתרבות המערבית ולחילוניות.

על בסיס הנחה זו יצאו שני עמיתים מתחום החינוך המוזיקלי למסע מחקרי דיאלוגי, המתחקה אחר הפערים המתרחבים בין התכתובת הדתית למציאות בקהילות הדתיות. חוקרים אלה מלמדים מוזיקה במוסדות דתיים בקהילותיהם – הוא במגזר המוסלמי, היא בבתי ספר דתיים וחרדיים יהודיים. העמיתים שיתפו זה את זה במקורות ובפרשנויות מקהילות המוצא שלהם ובחוויותיהם האישיות והמקצועיות, ויחד עמדו על הדומה והשונה בעמדות יהודיות ומוסלמיות כלפי מוזיקה; כל זאת, מתוך ניסיון לחשוף את הבסיס הפילוסופי של השיח הדתי על המוזיקה ואת הסתירות הפנימיות שאולי ישנן בו. ככל שהעמיק המגע בין הזהויות המורכבות של המוֹרָה הערבי למוֹרָה היהודייה, כאנשים דתיים ושומרי מצוות המנסים להנחיל לקהילותיהם את העיסוק המעמיק במוזיקה, התבססה הזדהות אמפתית בין השניים.

תוצאות מחקר אתנוגרפי-עצמי דיאלוגי זה מהוות סיפור על השפעת גומלין רב-תרבותית בחברה הישראלית בת-זמננו. המוזיקה מתפקדת בו בשתי החברות – המוסלמית הדתית והיהודית הדתית – כפרקטיקה חברתית, כמיזם חינוכי וככלי ביטוי רוחני. המורים-החוקרים מתפקדים בסיפור זה כמשקיפים וכבני קהילה כאחד, נעים בין מבט מבפנים למבט מבחוץ. ככל שעולה בידם, הם מנסים לפרש מחדש צווים דתיים מסורתיים, להרחיב את נוכחותן של המוזיקה והנגינה בקהילותיהם ולחשוף את הפערים שיש בהן בין ההלכה, המעשה והלכי הרוח.

שוורץ, ד' (2013). *כינור נשמת*. רמת גן : אוניברסיטת בר-אילן.

Bedford, I.(2001). The interdiction of music in Islam. *Australian Journal of Anthropology*, 12 (1), 1-15.

Sendrey, A. (1974). *Music in the Social and Religious Life of Antiquity*. N. J.: Associated University Presses.

Shiloah, A. (1992). *Jewish musical traditions*. Detroit: Wayne State University Press.

Shiloah, A. (1997). Music and religion in Islam. *Acta Musicologica*, 69 (2), 143-155.

איך רואות גננות וותיקות וסטאז'ריות את הגורמים שמאפשרים עבודה קבוצתית לעומת הגורמים שמפריעים ליישומה

בן שבת ענת, ד"ר סגל-דרורי אורה, ד"ר טל קלוזי

מכללת לוינסקי לחינוך

ההרצאה הנוכחית תציג מחקר שהתנהל בשנה"ל תשע"ג בתכנית לגיל הרך במכללת לוינסקי לחינוך, העוסק בגורמים המקדמים והבולמים גננות בעבודה בקבוצות קטנות בגן הילדים. למידה בקבוצות קטנות כנושא איננה אפוא נושא חדשני במיוחד. עם זאת, ניהול כיתות גן שמתבסס על עבודה שיטתית בקבוצות שמושתתות על שיח דיאלוגי איננו חלק משגרת החיים בגן (Wasik, 2008). בהיות הגננת חלק מהמערכת החינוכית במדינת ישראל, היא מחויבת לפעול על-פי מדיניות משרד החינוך וליישם את ההוראות המוגדרות בחוזרי מנכ"ל ובמסמכים המועברים לה על-ידי המפקחת, ביניהם עבודה בקבוצות קטנות (מה יפית, 2012). בקבוצה נוצרת הזדמנות לפתרון בעיות בשיתוף פעולה ולהבנת נקודות מבט שונות בעזרת המבוגר המתווך בתהליכי הלמידה (משרד החינוך, 2004). בכל זאת, המעבר מהוראה פרונטאלית המתרחשת ברובה במפגשי המליאה לתהליכי הוראה-למידה בקבוצות קטנות הוא קשה לגננות ואינו מיושם בכל הגנים באופן שיקדם את הילדים בהלימה למטרות שמציג משרד החינוך. מדוע?

המחקר הנוכחי בוחן שתי שאלות מרכזיות לעבודה בקבוצות מנקודת ראותה של הגננת. מהם הגורמים המקדמים עבודה בקבוצות קטנות בגני הילדים? ומהם הגורמים הבולמים עבודה בקבוצות? שאלות המחקר תיבדקנה באמצעות ניתוח של שמונה ראיונות עומק של גננות המאמנות סטודנטיות ממכללת לוינסקי ושל סטז'ריות שנמצאות על סף סיום לימודיהן. מניתוח הראיונות ננסה לדלות קטגוריות שמייצגות בעיני המשתתפות במחקר גורמים מקדמים וגורמים בולמים למידה בקבוצות קטנות בשדה. מניתוח ראשוני של ראיונות עם גננות מאמנות התרשמנו שאחד הגורמים שמשפיעים על יישום של למידה בקבוצות הוא האמונה של הגננת ב"שיטה" ובשיתוף פעולה הדוק עם הסייעת. עם הגורמים הבולמים יישום נמנו בלבול וחוסר הבנה מצד הגננות לגבי מטרות הלמידה בקבוצות, אמונה שלהן בהתחלפות האגינדה החינוכית של המשרד, היעדר של גישת ארגון סבירה, ריבוי של ילדים בגן. אנו מתכוונות לעשות שימוש בנתונים אלו במחקר עתידי רחב היקף ובונות תכנית להכנת גננות שמציעה כלים להתמודדות עם הקשיים שדווחו על ידי מרואיינות המחקר.

עמדות מורים למדע וטכנולוגיה בבית ספר יסודי בעל רמת תקשוב נמוכה לגבי הטכנולוגיה כמנוף לחדשנות פדגוגית

בריל רוחלה וד"ר פורקוש-ברוך אלונה
מכללת לוינסקי לחינוך

בתי ספר נדרשים להטמיע פדגוגיה חדשנית משולבת תקשוב במסגרת תכנית התקשוב הלאומית. המורים הם שחקנים מרכזיים בתהליך זה ובקביעת הצלחתו (אבידר-אונגר, 2011; אליקים, 2011; Bitner & Bitner, 2000; 2011). אלה שנמנעים משימוש בתקשוב לרוב מלמדים בפרדיגמה מסורתית (ודמני, 2012; Ertmer et al., 2012).

מטרת המחקר לבחון עמדות של מורות למדע וטכנולוגיה בבית ספר יסודי שאינו עתיר טכנולוגיה, ואשר נכלל בתוכנית התקשוב הלאומית, בהשוואה לשימושים בתקשוב בפועל. המורים קיבלו כארבע שנים לפני המחקר הנוכחי מחשב לכל מורה, וכן הותקנו מקרנים ולוחות חכמים בכיתות הלימוד. נעשה שימוש במתודולוגיה איכותנית, במסגרתה רואיינו 5 מורות המלמדות מדע וטכנולוגיה בעלות ותק של 13–36 שנים. נעשה שימוש בראיון חצי מובנה המתייחס להיבטים של פדגוגיה חדשנית משולבת תקשוב.

הנתונים נותחו בכלי להערכת חדשנות פדגוגית משולבת תקשוב (מיודוסר, נחמיאס, טובין ופורקוש, 2003). ההיגדים סווגו לרמות של חדשנות פדגוגית סווגו על-פי סולם בן חמש דרגות.

נמצא שהמורות מביעות עמדות חיוביות כלפי פדגוגיה חדשנית, אך בפועל מלמדות בפרדיגמה מסורתית. רוב השעורים פרונטאליים ובהם המורה משמש מקור הידע; זאת, למרות שהן מציינות שהטכנולוגיה מזמנת למידה אחרת. לפי הממצאים, התקשוב אינו תורם לשיתופי פעולה בין המורים. גם אם מתקיים שיתוף פעולה בין מורים, הוא מתרחש רק בין מורים למדע וטכנולוגיה או בין מורה למדע וטכנולוגיה לבין מורה למחשבים, ולא מתרחב לשיתוף בין כלל המורות. המורות הצהירו שאינן משתפות פעולה עם עמיתות מבית ספרן ולא עם מורות למדע וטכנולוגיה מבתי ספר אחרים, אלא רק עם רכזת המקצוע שלהן בבית הספר.

לפי הספרות המחקרית, במהלך התנסות בסביבות למידה מתוקשבות עשויים לחול שינויים בתפיסותיהם של מורים (ודמני 2012). עם זאת, בפועל מדובר בתהליך ממושך והדרגתי, שמשקף התפתחות מקצועית-פדגוגית של מורים ותהליך של שינוי עמדות, שאיננו מסתכם ברכישת מיומנויות תקשוב בלבד.

מקורות

- אבידר-אונגר, א' (2011). מקצועיות המורה (TPACK) ותרבות בית הספר כארגון לומד כמנבאים אפקטיביות של הטמעת טכנולוגיות חדשניות בבית הספר. בתוך י' עשת-אלקלעי (עורך), ספר כנס ציירי למחקרי טכנולוגיות למידה: האדם הלומד בעידן הטכנולוגי. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.
- אליקים, נ' (2011). הזיקה בין תפיסות קונסטרוקטיביסטיות של מורים לבין דפוסי השימוש המודולאריים שלהם בסביבת הוראה והלמידה "עץ הדעת". עבודת גמר לקבלת תואר "מוסמך למדעי הרוח". אוניברסיטת תל אביב.
- ודמני, ר' (2012). דפוסי שינוי והתפתחות בתפיסת מורים את משמעות ההוראה והלמידה בסביבות מבוססות טכנולוגיה. דפים כתבת לעיון ולמחקר בחינוך, 54, 167–189.
- מיודוסר, ד', נחמיאס, ר', טובין, ד' ופורקוש, א' (2003). חדשנות פדגוגית משולבת טכנולוגיות מידע ותקשורת. תל-אביב: הוצאת רמות.
- Bitner, N., & Bitner, J. (2002). Integrating technology into the classroom: Eight keys to success. *Journal of Technology and Teacher Education*, 10(1), 95-100.
- Ertmer, P.A., Ottenbreit-Leftwich, A.T., Sadik, O., Sendurur, E., & Sendurur, P. (2012). Teacher beliefs and technology integration practices; A critical relationship. *Computers & Education*, 59, 423–435.

Diversity in language education: reading comprehension in English as a Foreign Language in the middle school

Goldfus Carol Ph.D.
Levinsky College of Education

Teaching English as a Foreign Language (EFL) reading comprehension to those low-achieving middle school learners with poor literacy skills has gained in importance in the world of migration and globalization, is known as a "very hot" topic in the literacy field (Amendum & Fitzgerald, 2011, p. 373), and has been called "the ultimate challenge" (DiFino & Lombardino, 2004). The purpose of this quasi-experimental study was to a) compare cognitive intensive reading comprehension instruction to business-as-usual instruction for ninth grade pupils with and without learning disabilities who were "far below" or "below" the national proficiency level in EFL; and, b) explore the development of a cognitive intervention model of reading comprehension in EFL (Goldfus, 2013) in the middle school. The study took place in a large inner-city urban setting, where the pupils come from low socio-economic backgrounds, most of the pupils are immigrants; Hebrew is a second language and, in some cases English the third and even fourth language. Results indicated greater improvements for the intervention group and pupils with learning disabilities benefited as much or more than the other struggling ninth graders. The contribution of this research is twofold: on the one hand, to respond to the need for instruction in foreign language reading comprehension for middle school learners with difficulties and, on the other, to provide evidence-based research for intervention studies which will enable underachieving learners at the middle school level to close the achievement gap.

References:

Amendum, S., & Fitzgerald, J. (2011). Reading instruction research for English-Language Learners in kindergarten through sixth grade: the last twenty years. In A. McGill-Franzen & R. L. Allington (Eds.), *Handbook of reading disability research* (pp. 373-391). New York: Routledge.

DiFino, S. M., & Lombardino, L. J. (2004). Language learning disabilities: The ultimate foreign language challenge. *Foreign, Language Annals*, 3, 390-400.

Goldfus, C. (2013). Cognitive intervention to enhance foreign language reading comprehension in adolescents with dyslexia differences. In D. Martin (Ed). *Researching Dyslexia in Multilingual Settings* (pp.55-73). England: Multilingual Matters

השירים שיצרו וביצעו ילדים צעירים מנקודת מבט רב-אוריינית – מחקר גישוש

ד"ר גלושנקוף קלאודיה וד"ר סנדבנק אנה

מכללת לוינסקי לחינוך

בשנים האחרונות מתגבשת תפיסה של רב-אוריינות. תפיסה זו מעוגנת בהבנה על קיום אורייניות שונות בסביבת האדם בכלל ובסביבת הילד בפרט. מכאן חשוב למצוא דרכי התבוננות רב-תחומית בתוצרי ילדים. מחקרים קודמים התמקדו במיוחד במאפיינים המוזיקליים, כגון ההפקה הקולית ברצף בין הדקלום לבין הזמרה, מנעד, תבניות מלודיות, טונאליות, תבניות מקצב, מבנה. מחקרים שעוסקים בהפקה של טקסטים בגיל הרך התמקדו בעיקר ביכולת הילדים לספר סיפור, טיעון, הסבר ובשיחות בין ילדים.

מחקר גישוש זה נעזר בעשייה המוזיקלית הילדית – והתפתחות השיח. מטרת המחקר היא להתחקות אחרי המאפיינים המוזיקליים, מאפייני השיח והקשר ביניהם בשירים שהמציאו ילדים בגיל הגן. נבחנו שני שירים שיצרו ילדים ביוזמתם. מילות השירים והתווים נכתבו על-ידי שתי החוקרות ובדיקת מהימנות על-ידי עמיתה. שני השירים שונים מבחינת ההפקה הקולית, המנעד, והמפעם. המילים החשובות התבטאו בצליל יותר גבוה, בהארכת ההברה, בשינוי במפעם ובדינמיקה. הילדים משתמשים באמצעים אלה להבעה רגשית. ניתוח הטקסטים נערך על ידי הבחנה בין ארגון התוכן ובין הבחירות הלשוניות. מנקודת מבט של ארגון הטקסט ניתן לאפיין את השירים כשתי סוגות שונות: אחת סיפורית והשנייה שרשור של רעיונות. מנקודת מבט של הבחירות הלשוניות, הניתוח מתמקד בחזרות בטקסט. ניתוח הצורות הלשוניות והמבנים של החזרות הסמוכות והרחוקות מראה שהן ממלאות פונקציות שונות בטקסט: שמירה על לכידות, קישור בין פסוקיות סמוכות, הדגשה, אמצעי עזר לתכנון וניסיונות נפל.

ניתוח שירים שהומצאו על-ידי ילדים בכלים המשתייכים לשתי דיסציפלינות שונות מאפשר להתחקות אחרי האמצעים הרב-אורייניים המשמשים את הילדים כדי לבטא את עולמם.

מטפורות וכותרות של מורים המלמדים בכיתות 1:1 כביטוי לתפיסת תפקיד ולזהות מקצועית

דורון אסתי, ד"ר ספקטור-לוי אורנית¹ וד"ר קורט דבורה²

1. מכללת לוינסקי לחינוך 2. אוניברסיטת בר-אילן

בתכניות ניידים 1:1 מתייחסים לארבעה קריטריונים: המכשיר - מחשב אישי; התקשורת-חיבור לאינטרנט בכל זמן ובכל מקום; השימוש - לצורכי למידה אקדמית; השייכות - אישית (Penuel, 2006). השאלה, כיצד הוראה ולמידה עם מחשבים ניידים אישיים לכל תלמיד בכיתה משפיעה על זהות המורה ועל תפקידו, נשארה לא פתורה. מקגרייל (Mcgrail, 2006, 2007) מצאה שההוראה בכיתות אלו אתגרה מאוד את הזהות המקצועית של המורים.

שימוש במטפורות יכול לחשוף את עולמו הפנימי של המורה ואת תפיסותיו על תפקידו (Cameron & Low, 2004). במחקרים רבים נעשה שימוש במטפורות כדי לעמוד על תפיסותיו של המורה ביחס לזהותו ולתפקידו (Arnon, 2004; Hunt, 2006; Leavy, McSorley & Bote, 2007; Thomas & Beauchamp, 2011).

שימוש דומה נעשה גם במתן כותרות. כותרות מביאות את עיקר הסיפור ומשאירות את הקורא עם התחושות שבכותרת מובעת עמדה או דעה של הכותב (Parr, 1990), והיא מהווה קדימון לסיפור כולו ומרמזת על תוכנו (Kacen, 2002).

במחקר שהיווה חלק ממחקר אורך נעשה שימוש במטפורות ובכותרות. המורים התבקשו לספק מטפורה למחשב הנייד ולתת כותרת לחוויית ההוראה והלמידה שלהם בכיתות 1:1. השאלות שנשאלו היו: 1. אני מבקשת ממך לחשוב על מטפורה למחשב הנייד 2. אני מבקשת ממך לבחור כותרת שתספר / תתמצת / תתאר את החוויה / הניסיון / ההתנסות שלך כמורה לתלמידים עם מחשבים ניידים אישיים בכיתה. שתי השאלות הוצגו יחדיו באותו הזמן וניתן למורים זמן לחשיבה, אך המורים התבקשו לענות את התשובה הראשונה שעלתה בראשם.

אוכלוסיית המחקר כללה 29 מורים ומורים משתי חטיבות ביניים אשר בהן כל ההוראה והלמידה מתקיימת בכיתות של 1:1. המטפורות והכותרות שיקפו תימות דומות ביחס לתפיסת התפקיד והמחשב הנייד בכיתות 1:1. היחס נע מיחס שלילי לחלוטין, דרך יחס דואלי ועד ליחס חיובי. באופן מפתיע ובניגוד למקובל לחשוב, נמצא, שמורים ותיקים הביעו עמדות חיוביות יותר כלפי המחשב הנייד וכלפי חוויית ההוראה, בעוד שמורים צעירים נטו להביע עמדות שליליות יותר. עוד נמצא, שלמרכיב הזמן יש חשיבות רבה ושמורים נעים בעמדותיהם על ציר התפתחותי ביחס לחוויית ההוראה שלהם בכיתות 1:1.

- Alsup, J. (2006). *Teacher identity discourses: Negotiating personal and professional spaces*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum
- Arnon, R. (2004). The view of the professional teaching world held by teachers and by student teachers. Beit Berl Academy College, Department of Research and Assessment. Hebrew.
- Cameron, L., Low, G. (2004). Figurative variation in episodes of educational talk and text. *European Journal of English Studies*, 8, 355-375.
- Hunt, C. (2006). Travels with a turtle: Metaphors and the making of a professional identity. *Reflective Practice*, 7 (3), 315-332.
- Kacen, L. (2002). Supercodes reflected in titles battered women accord to their life stories. *International Journal of Qualitative Methods*, 1(1), 49-60.
- Leavy, A. M., Mcsorley, F. A., & Bote, L. A. (2007). An examination of what metaphor construction reveals about the evolution of preservice teachers' beliefs about teaching and learning. *Teaching and Teacher Education*, 23(7), 1217-1233.
- McGrail, E. (2006). It's a double-edged sword, this technology business: Secondary English teachers' perspectives on a schoolwide laptop technology initiative. *Teachers College Record* 108(6), 1055-1079.
- McGrail, E. (2007). Laptop technology and pedagogy in the English Language Arts classroom. *Journal of Technology and Teacher Education*, 15(1), 59-85.
- Penuel, W. R. (2006). Implementation and effects of one-to-one computing initiatives: A research synthesis. *Journal of Research on Technology in Education*, 38(3), 329-348.

סיפור בת יפתח – שופטים יא 29-44

סיפור מקראי בגישה בין-תחומית ובגישה רב-תחומית

ד"ר דינור גלי, גניס אשר, פרידמן הדס

מכללת לוינסקי לחינוך

דיון בטקסט מקראי מאפשר שיח הן עם טקסטים מקראיים אחרים – דיון בין-תחומי (זקוביץ 1985; Van Wolda, 1997) הן עם תחומי דעת שונים – דיון רב-תחומי (Kristeva, 1974; Bakhtin, 1981; Bakhtin, 1991). השיח הבין-תחומי והרב-תחומי בין היצירות עשוי להיות ישיר או מרומז באמצעות "תסמינים" (בן-פורת, 1978; זקוביץ, 1985), אותם הקורא מוזמן לפענח.

בגישה הבין-תחומית השיח בין הטקסט המקראי בבידודו ובין טקסטים מקראיים אחרים מעניק ממד נוסף בהבנת המשמעויות והמסרים הקיימים בכל הטקסטים. בגישה הרב-תחומית השיח המתמשך עם היצירות, שנכתבו בעקבות המקרא לאורך הדורות עד ימינו, מעניק ליצירה הקדומה נקודת מבט חדשה ומודרנית מצד אחד, ומצד שני מרחיב את הפריזמה הרעיונית, הלשונית והאומנותית של היצירה המאוחרת. ניתן לומר אפוא, כי שיח זה מביא לידי מיצוי מרבי את הפוטנציאל הרעיוני והעיצובי הגלום בכל אחת מהיצירות. שיח זה מאפשר פעילות רב-גונית ואיכותית של כל החושים, שבמהלכה יוכל המתבונן לחקור את הנושא מן ההיבט הרגשי והשכלתני. דרך זו מפנה את תשומת לב הקורא אל היבטים נוספים הנעדרים מן הטקסט המקראי, המסייעים לו לפרוץ ולהרחיב את גבולות הסיפור. לצורך הדגמת הרציונל בחרנו בסיפור "בת יפתח" (שופ' יא 29-44) המהווה חלק מרכזי במחזור סיפורי יפתח (שופ' י-יב 6-7).

בגישה הבין-תחומית נשווה את הסיפור לסיפור עקדת יצחק (בר' כב 1-19). ננסה לבחון כיצד הזיקה בין שני הסיפורים הללו מעצימה את המסר ביחסו של המקרא לקורבן אדם ולחיים כערך עליון.

בגישה הרב-תחומית נתייחס בקצרה לסיפור איפיגניה במחזה היווני "אגממון" של אייסקילוס, באמצעותו נתוודע לסוגיה שהעסיקה את העולם העתיק: קורבן אדם בכלל וקורבן של בת בפרט. באמצעות יצירה מודרנית מתחום האומנות הפלסטית, ציור של קרולין דאדי יאפשר לנו התבוננות רחבה יותר שהיא בבחינת "מוציא חדש מפני ישן", תוך התייחסות מרומזת לשאלות רלוונטיות, כגון מעמד האשה, שואה ועוד.

מקורות

- בן פורת, ז' (1978). הקורא, הטקסט והרמיזה הספרותית, *הספרות 26*, 1-25.
זקוביץ, י' (1985). סיפורי בבואה – ממד נוסף להערכת הדמויות בסיפור המקראי, *תרביץ נד*, 165 – 17.
זקוביץ, י' (1995). בבואות סיפור העקידה (בראשית כ"ב). *מקראות בארץ המראות*. תל-אביב: ספריית הילל בן חיים, 74-72.
- Bakhtin, M.M. (1981). *The Dialogic Imagination: Four essays*. M. Holquist (Ed), C. Emerson and M. Holquist (Translators). Austin: University of Texas Press.
- Bakhtin, M.M. (1990). *Art and Answerability: Early philosophical essays*. M. Holquist and V. Liapunov (Eds.), V. Liapunov (Translator). Austin: University of Texas Press.
- Van Wolde, E. (1997). Texts in dialogue with texts: Intertextuality in the Ruth and Tamar narratives. *Biblical Interpretation* 5, 1-28.

אינטגרטיביות בהוראת קיימות – השלכות פדגוגיות

ד"ר הוכברג נורית, ד"ר לב רוני, ד"ר דויד אוהד וד"ר נתן משה

מכללת לוינסקי לחינוך

הצורך בחינוך לקיימות הינו תולדה של תהליך המיקוד והסטנדרטיזציה בשני העשורים האחרונים בחינוך המדעי-טכנולוגי בישראל. אחד מתוצרי מיקוד אלו שמים דגש על התאמת מערכת החינוך למאה ה-21, תוך הדגשת שיתופי פעולה וטיפול כשירותיות חברתיות-תרבותיות. שילוב החינוך לקיימות בהכשרת מורים במסגרת קורסי החובה לכלל אוכלוסיית הסטודנטים להוראה עולה בקנה אחד עם המגמה לעיל.

בשנת הלימודים תשע"ד מיושם במכללה מודל הוראה אינטגרטיבי באופיו בהוראת קיימות לכלל הסטודנטים הלומדים בשנתון ב' במסלול חינוך ליסודי. סגנון ההוראה משלב הקניית ידע מדעי רב-תחומי, מבוסס עיסוק בדילמות ערכיות אישיות וציבוריות. גישת הלמידה משלבת בין חשיפה למושגי יסוד בשלושת תחומי הדעת של המרצים ולמידה סביב פרויקט סביבתי-חברתי, עבורו יוצגו מגוון שיקולי הדעת בכל אחד משלבי ביצועו.

מטרת המחקר הנוכחי הינה הבנת אופי שיתוף הפעולה בין ארבעה המרצים, המגיעים משלושה תחומי דעת שונים: יהדות, חינוך למדעים ומדעי החיים. ארבעת המרצים מלווים כ-55 סטודנטים הנוטלים חלק בקורס שנתי. המחקר יציג עדויות עשירות ויתמקד בשתי רמות התבוננות: האחת – נקודת מבט של המרצה והשנייה – נקודת מבטם של הסטודנטים, המהווה משוב לעבודת המרצים.

למחקר זה נבחרה מתודולוגיה משלבת כלים (Mixed Methods). זוהי מתודולוגיה המומלצת במחקר כזה, שמטרתו להציג עדויות עשירות ומקיפות ככל האפשר עבור סיטואציה נחקרת, ממגוון זוויות התבוננות. שלושה כלי מחקר ישרתו את המחקר: (1) יומן אישי למרצה - המרצים עצמם יעקבו אחר הוראתם ביומן אישי ויתיחסו לארבעת הממדים הבאים: הדדיות, אינטגרטיביות, שיתוף הפעולה ומודל ההוראה-למידה; (2) משוב סטודנטים – יציג מענה עבור הצהרה על התנהגות, אינטגרטיביות בנושאי הלימוד, שיתוף פעולה בלמידה סביב פרויקט משותף והבנתם את מטרות הביצוע של הקורס ויעדיו. משוב הסטודנטים יכלול משוב כתוב על תפיסות ביחס לתחום הקיימות בפרט וכלפי הוראה אינטגרטיבית בכלל; (3) ראיונות חצי מובנים – שיתקיימו עם ארבעת המרצים על ידי חוקר חיצוני. הראיונות יתקיימו בתום כל סמסטר הוראה. הראיונות ישוקלטו. בנוסף, ישאב המחקר מידע מתיעוד מפגשים ותכתובת בין המרצים בסוגיות ניהול הקורס. ניתוח הכלים יעשה שימוש בזיהוי דפוסים חוזרים וייחודיים. תיקוף ניתוח הראיונות יסתייע בחוקר חיצוני למטרת ניסוח ושיוך הנתונים לקטגוריות. ממצאי המחקר ישפכו אור על האופן שבו ניתן לקיים קורס בנושא חינוך לקיימות, שמטבעו עוסק בחיפוש פתרונות לבעיות רב תחומיות – במודל של שיתוף פעולה. המחקר אמור להדגים גם באיזה אופן הקורס נחוה על ידי המשתתפים כפדגוגיה ראויה לחיקוי, תחת המטריה של חדשנות פדגוגית בהוראה.

איכות החיים והצרכים הייחודיים של בגירים עם לקויות ראייה ועיוורון כפי שעלו מחקר פורום מקוון

ד"ר הס איתי ופרופ' קופפרברג עירית

מכללת לוינסקי לחינוך

המחקר מציג חלק מהמצאים של פרויקט מחקרי שמבצעים מגישי ההצעה. הפרויקט מתמקד בחקר תקשורת חברתית ואיכות החיים של בגירים עיוורים. נתוני הפרויקט כוללים הודעות שנשלחו על ידי בגירים עיוורים לפורום מקוון. המשתתפים הסתייעו בטכנולוגית בריל מותאמת למחשב. מטרת המחקר המוצג בהצעה זאת להתמקד בזיהוי, תאור ופירוש הצרכים הייחודיים של המשתתפים מנקודת המבט שלהם.

נושא איכות חייהם של אנשים עם צרכים מיוחדים ומערכות התמיכה המתאימות להם נמצא היום במוקד הדיון של אנשי מקצוע, וחוקרים מתחום החינוך המיוחד. בעבר התמיכה באנשים אלה התמקדה בניסיון לסייע להם לתפקד באופן נורמטיבי ככל שניתן. על פי גישת איכות החיים כיום היעד הוא לנסות ולעודד את האנשים עם המוגבלויות לפתח את כישוריהם ונטיותיהם האישיות כפי שהם תופסים אותם (הס, 2011; Reiter, 2008).

מחקר קודם של מגישי ההצעה שהתמקד בתקשורת החברתית של המשתתפים והסתמך על שיטה לניתוח מיצוב בשיח מקוון (Kupferberg, 2008) מראה שהמשתתפים מצבו את עצמם כקהילה אסרטיבית, נעדרת סטיגמה ביחסם זה לזה ולנוכח הציבור הרחב (Hess, 2013 & Kupferberg). המחקר הנוכחי התמקד בזיהוי, תיאור ופירוש ניתוח הנתונים (19 שרשורים ב-248 הודעות) ונערך באמצעות ניתוח תוכן. ממצאי המחקר מבליטים מה הם הצרכים הייחודיים של המשתתפים שעשויים לשפר את איכות חייהם בבית, בעבודה ובלימודים. בנוסף, המשתתפים רואים במגבלות הפיזיות ששמה סביבתם הקרובה בפניהם ובתפיסות מוטות כלפיהם את עיקר הסיבות לחוסר מימוש רצונותיהם וכישוריהם האישיים.

למחקר המוצג בהצעה יש חשיבות יישומית רבה. הוא מבליט את הצורך להרחיב את המודעות של אנשי חינוך בכלל ואלו העוסקים בחינוך המיוחד או המשלב בפרט, כלפי הצרכים הייחודיים של תלמידים וסטודנטים עיוורים.

מקורות

הס, א' (2011). סוגיות מתודולוגיות בהערכת איכות חיים על פי המודל ההומניסטי חלק ב': הקשר בין הסביבה הלימודית – חברתית לבין פרופיל איכות חיי התלמיד המשתלב. סוגיות בחינוך מיוחד ושילוב, 26 (2), 5-12.

Kupferberg, I. (2008). Self-construction in computer mediated discourse. In T. Hansson (Ed.), *Handbook of research on digital information technologies: Innovations, methods, and ethical issues* (pp. 402-415). Hershey, PA: Information Science Reference.

Kupferberg, I., & Hess, I. (2013). "Lucy, my poodle guide-dog, and I are about to start our third year at the university": Adults with visual impairment and blindness position themselves interactively in computer-mediated conversations. *Language@Internet, 10*, article 6. Retrieved on November 10, 2013 from <http://www.languageatinternet.org/articles/2010/2801>

Reiter, S. (2008). *Disability from a Humanistic Perspective: Towards a Better Quality of Life*. NY: Nova Science Publishers.

תובנות על "פיתוח", בעקבות מחקר על פרויקט של קרוא וכתוב לנשים בנפאל

פרופ' הרצוג אסתר
מכללת לוינסקי לחינוך

בקיץ 1997 הוזמנתי על ידי חברה ישראלית לפיתוח מקורות מים בארצות מתפתחות לעבוד כיועצת בפרויקט להעצמת נשים באזור הכפרי של נפאל. בהרצאה אספר על החוויות שלי בתקופה של כחמישה שבועות בבייראוה בנפאל ואציע כמה תובנות שאליהן הגעתי בעקבות אותה פעילות (Hertzog, 2011).

הפרויקט שבו הייתי מעורבת היה אמור להציע לנשים בכפרים באזור פרויקט הפיתוח של מקורות המים לימודי קרוא וכתוב והכשרה מקצועית רלוונטית לחייהן. אתאר את הרקע למעורבות הבנק העולמי בקידום נשים ב"עולם השלישי" בכלל ובפרויקט המתואר בפרט, ואדון ביחסים שהתפתחו בין השותפים לפרויקט: הבנק העולמי, החברה הישראלית וממשלת נפאל. אתאר את השיח והשיטות בהם נעשה שימוש בתהליך הסבת התקציב שיועד לפרויקט למען קידום נשים למשאב כספי לטובת גברים – פקידים במשרד החקלאות הנפאלי, במטה ובשלוחה המקומית שלו.

הניתוח העולה מהמחקר ממשיך את הגישה הביקורתית של מחקרים הולכים ומתרבים זה ארבעה עשורים על פיתוח. חוקרים, כמו הייטר (Hayter, 1971), אסקובר (Escobar, 1995;1988), הנקוק (Hancock, 1989), אסטבה (Esteva, 1992) ושיווה (Shiva, 1993), הצביעו על הפגיעה, הניצול וההרס הכרוכים בפרויקטים לפיתוח במדינות "מתפתחות".

הניתוח שלי מתייחס לפרויקטים לקידום נשים בנפאל, כאחת מהמדינות המתפתחות שבהן מופעלות תכניות להעצמת נשים. אחת המסקנות המרכזיות של המחקר היא שתכניות פיתוח, כמו זו שחקרתי בנפאל, אינן מסייעות לנשים, אדרבא הן מקבעות את יחסי הכוח המגדריים ואף מחזקות את יתרונם של הגברים. אצביע על מקומן של תכניות לימוד קרוא וכתוב בטיפוח הדימוי הנחשל של הנשים, אשר מצריך, לכאורה, את התערבות המדינות ה"מפותחות" באמצעות "מומחים" מטעמן. המחקר נעשה בשיטת המחקר האיכותנית. יומן שדה שנכתב וצילומים שצולמו במהלך שהותי בנפאל הם הבסיס לתיאור ולניתוח שאציע בהרצאה.

תפיסות אפיסטמולוגיות בבסיס הזהות המקצועית של פרחי הוראה ושל מורים מנוסים

ד"ר חן סיגל וד"ר ליברמן אתי

מכללת לוינסקי לחינוך

מטרת המחקר היא לבחון את ישימות המודל של הופר ופינטריץ' המצביע על ארבע תפיסות אפיסטמולוגיות מובחנות, בהקשר לתפיסותיהם של פרחי הוראה ומורים מנוסים בנוגע לתהליכי הוראה-למידה-הערכה. בחינת המודל תיערך באמצעות פענוח הקשר שבין התפיסות האפיסטמולוגיות לבין תפיסות המתייחסות לתהליכי הוראה-למידה-הערכה. המחקר יתמקד בבחינת תפיסותיהם של סטודנטים להוראה בשנתם השנייה ומורים במסגרת הפיתוח המקצועי בדרגות הגבוהות (7-9). במסגרת המחקר ייערך אף ניסיון למפות את תפיסותיהם של פרחי ההוראה ושל המורים המנוסים ולבחון באיזו מידה פיתחו פרחי ההוראה והמורים המנוסים תפיסת עולם קונסיסטנטית המתאפיינת ב**הלימה** בין התפיסות בנוגע למהותו של הידע בתהליך הלמידה ובין מאפייניהם של תהליכי הערכה.

ייחודו של המחקר הוא ביכולת להסביר באמצעות תפיסות אפיסטמולוגיות תהליכי הוראה-למידה-הערכה בקרב פרחי ההוראה ומורים בכירים. מחקר זה יאפשר התבוננות בגורמים שמשפיעים הן על תפיסות בנוגע למהותו של תהליך ההוראה-למידה-הערכה הן על מאפייני זהותם המקצועית של פרחי הוראה ושל מורים מנוסים מכיוונים תיאורטיים שאינם נפוצים בחקר החינוכי בארץ ובעולם.

שיטת המחקר מבוססת על ניתוחים סטטיסטיים מגוונים שיבוצעו במסגרת ניתוח הנתונים: ניתוח גורמים לצורך איתור והגדרת מדדים מרכזיים בנוגע לתפיסותיהם של פרחי ההוראה והמורים המנוסים, חישוב ממוצעים, סטיות תקן, התפלגויות. כן יבוצעו ניתוחי רגרסיה בעקבות ניתוח הגורמים על מנת לבחון את השפעתן של התפיסות האפיסטמולוגיות על התפיסות בנוגע למהותו של תהליך ההוראה-למידה-הערכה.

פיתוח הכוונה עצמית (SRL) אצל פרחי הוראה כלומדים וכמלמדים באמצעות תמיכה רפלקטיבית

ד"ר כהן זהבית¹ ופרופ' קרמרסקי ברכה²

1. מכללת לוינסקי לחינוך 2. אוני' בר-אילן

מושג הכוונה העצמית בלמידה (SRL - Self Regulated Learning) צבר תהודה תאורטית ומחקרית רבה. SRL כולל שלושה שלבים המתקיימים באופן רקורסיבי במהלך הלמידה: שלב התכנון, שבו הלומד מתכנן את צעדיו, שלב הבקרה, שבו הלומד מבקר את פעולותיו, ושלב הרפלקציה, שבו הלומד מעריך את ביצועיו בעבר ומסיק מסקנות לגבי למידה עתידית (Butler & Zimmerman, 2000; Winne & Hadwin, 1998; Pintrich, 2004; Cartier, 2005). לאחרונה חוקרים (לדוגמה, Blair, Schwartz, Biswas, Leelawong, Kramarski & Michalsky, 2009c; Zimmerman, 2000) מתייחסים לקשר בין הכוונה העצמית של המורה עצמו (מורה כלומד) והיכולת של המורה לפתח את הכוונה העצמית אצל תלמידיו (מורה כמלמד).

למחקר הנוכחי היו שתי מטרות: א) בחינת ההשפעה של שתי גישות לפיתוח הכוונה עצמית של מורים בשני ההיבטים (כלומד וכמלמד): רפלקציה הנתמכת ברמזים (Reflective Generic Prompts) כלליים ורפלקציה הנתמכת ברמזים ממוקדים (Reflective Specific Prompts); ב) בחינת יכולת ההעברה של הכוונה העצמית בשני ההיבטים, ליישומה בידע תוכן פדגוגי.

הנבדקים היו 88 פרחי הוראה שהשתתפו בקורס אימוני הוראה שכלל התנסות הוראתית בזמן אמת, וזו תועדה ונותחה בתהליך רפלקטיבי על-ידי העמיתים והמנחה מיד לאחר ההתנסות ההוראתית.

הממצאים נותחו בשיטה המשלבת ניתוח כמותי ואיכותני (mixed method). הם הצביעו על כך שהקבוצה שנתמכה ברמזים ממוקדים הפגינה יכולת הכוונה עצמית גבוהה יותר לעומת הקבוצה שנתמכה ברמזים כלליים, הן בזמן הערכת ההוראה של עמיתיהם (היבט הלומד) הן בזמן ההתנסות ההוראתית שלהם עצמם (היבט המלמד). כמו כן, קבוצה זו הפגינה ידע תוכן פדגוגי ברמה גבוהה יותר.

למחקר זה משמעויות דידקטיות בהכשרת פרחי הוראה, שכן הוא מצביע על החשיבות שבהעצמת מיומנויות הכוונה העצמית עבור ההתפתחות המקצועית של פרחי הוראה, הן בהיבט של המורה כלומד הן בהיבט של המורה כמלמד. אנו ממליצים על יישום סביבות רפלקטיביות נתמכות ברמזים כדרך הכשרה שמכוונת את תהליכי הלמידה וההוראה של פרחי הוראה ואת התפתחותם המקצועית.

תפיסות של צעירים יוצאי אתיופיה את הסתגלותם הסוציו-תרבותית בישראל

ד"ר כורם ענת

מכללת לוינסקי לחינוך

המחקר התמקד בהסתגלותם הסוציו-תרבותית של צעירים יוצאי אתיופיה בישראל וביקש לבחון כיצד הם תופסים אותה. לשם כך, נעשה שימוש בשילוב של שתי שיטות מחקר: א. ניתוח תוכן של ציטוטים ישירים של עולי אתיופיה שהופיעו בכתבות עיתונאיות, ובהן הם התבטאו על אודות היבטים שונים הקשורים להסתגלותם הסוציו-תרבותית (שלושים ואחת כתבות שנאספו משבעה כתיבי עת שונים). ו-ב. ניתוח תוכן של היגדים שנאמרו על-ידי צעירים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בשתי קבוצות מיקוד (בין חמישה לשבעה משתתפים בכל אחת). בשתי השיטות, הקריטריון לאיתורה של סוגיה היה שמספר רב של מבעים עסק בה.

דפוס בולט שעלה מן הממצאים הוא אימוץ התפיסות והעמדות של קבוצת הוותיקים באשר לנורמות של התנהגות חברתית יעילה. בפועל, לעומת זאת, נטו העולים לדפוס התנהגות מורכבים יותר (ואף אמביוולנטיים) והם: הדגשת המכנה המשותף בין העולים לקבוצת הוותיקים, הדגשת השוני והחלפה בין דפוסי התנהגות בהתאם להקשר תרבותי או חברתי. כמו כן, עלתה האפשרות של ביטוי הייחוד הערכי, הטמון בתרבות המוצא, באינטראקציות חברתיות עם קבוצת הוותיקים. המגוון הרחב של דפוסי ההתנהגות מלמד על תהליכים דינאמיים המערבים ניסוי וטעייה, והוא משקף את המורכבות המיוחדת הכרוכה בהסתגלותם הסוציו-תרבותית של עולים אלה. התפיסות ודפוסי ההתנהגות שעלו במחקר יתוארו ויודגמו במהלך ההרצאה.

ההרצאה מבוססת על מאמר שלי ושל עמיתי, שפורסם לאחרונה בכתב העת "הגירה". כתב העת "הגירה" הינו כתב עת אקדמי שפיט שיוצא לאור בחסות האגודה הסוציולוגית הישראלית:

כורם, ע' והורנצ'יק, ג' (2013). תפיסות של צעירים יוצאי אתיופיה את הסתגלותם הסוציו-תרבותית בישראל. *הגירה*, 2, 73-55.

תפיסתן של סטודנטיות חונכות מישראל את הוראת העמיתים ממדינה אחרת בסביבה מתוקשבת

ד"ר לוי דולי וד"ר רם דרורית

מכללת לוינסקי לחינוך

מטרת המחקר: לבחון את התרומה של הוראת עמיתים בסביבה מתוקשבת לעמיתים החונכים במספר היבטים: פדגוגיים, חברתיים, אישיים ותקשוב.

רקע תאורטי: הוראת עמיתים בסביבה מתוקשבת נחקרה (De Smet, Van Keer & Valcke, 2008), אך המיקוד היה בנחנכים ולא בחונכים. במחקר אחר שהתמקד בכישורי החונכים (Hampel & Stickler, 2005) בסביבה מתוקשבת נמצא שדרושות מיומנויות של שליטה בטכנולוגיה ויישום יתרונותיה, מיומנויות חברתיות של בניית קהילה, מיומנויות של הוראת שפה, יצירתיות וסגנון הוראה אישי במדיום המתוקשב, והוצע מודל לאימון חונכים בסביבה מתוקשבת. תרומת החונכות בסביבה מתוקשבת לחונכים מנקודת מבטם של החונכים לא נבדקה.

אוכלוסיית המחקר: במחקר השתתפו שתי קהילות לומדים: העמיתים החונכים – פרחי הוראה ממכללת לוינסקי לחינוך בתל אביב, ישראל, העמיתים החניכים – סטודנטים לתואר ראשון בלשונות שמיות מאוניברסיטת פוזנן שפולין.

ההקשר: עשרים פרחי ההוראה מישראל התנסו הלכה למעשה בהוראה מקוונת של עברית כשפה נוספת. מערכת התקשוב אפשרה להתגבר על המרחק האטלנטי, על מאפייני התרבות והזהות השונים, לגשר בין הסטודנטים מפולין לבין עמיתותיהן החונכות הישראליות ולתקשר לצורך למידה והוראה בזמן אמת בשפה העברית- שפת היעד. בכל שיעור שתי עמיתות חונכות מישראל בחרו נושא שלדעתן מתאים לתרבות הסטודנטים החניכים והחונכים, העבירו שיעור בעברית תוך שימוש במצגות, בסרטונים ובקישורים לאתרי מרשתת אחרים וקיימו דיון בעברית על אודות הנושא שהוצג.

שיטת המחקר: המחקר הוא מחקר איכותני, המשלב גם נתונים כמותיים. אופי המחקר הוא פנומנולוגי החוקר תופעה בתוך סביבה והקשר ספציפיים. הנתונים שינתחו נאספו באמצעות שלושה כלי מחקר: יומנים רפלקטיביים שכתבו הסטודנטיות אחרי כל שיעור במהלך הסמסטר, שאלונים שמילאו הסטודנטיות וראיונות שערכנו.

ממצאים: מהממצאים עולה שהחונכים רכשו ידע פדגוגי בשלושה היבטים מרכזיים: תכנון סביבות למידה מתוקשבות ייחודיות ומגוונות, התאמת תכנית לימודים לצרכים של הסטודנטים החניכים ממדינה אחרת, והתמודדות עם אתגרים של ניהול שיח שאינו פנים מול פנים.

השלכות

למחקר עשויה להיות תרומה חשובה להרחבה של מיזמים של הוראת עמיתים ממדינות שונות, להרחבת גוף הידע המחקרי ולתובנות באשר לתפיסת ההוראה בהקשר של הוראת עמיתים ממדינות שונות.

מקורות

- De Smet, M, Van Keer, H., & Valcke, M. (2008). Blending asynchronous discussion groups and peer tutoring in higher education: An exploratory study of online peer tutoring behavior. *Computers & Education* 50 (1), 207-223.
- Hampel, R., & Stickler, U. (2005). New skills for new classrooms: Training tutors to teach languages on line. *Computer Assisted Language Learning* 18(4), 311-326. DOI:10.1080/09588220500335455

**תכנית "קדמה" – חיפה (התכנית הקהילתית "מפגשים עם מוזיקה חיה")
השלכותיו של דו"ח מחקר 2009-2011 על הקהילייה הבית ספרית**

ד"ר ליכטנשטיין דוצ'י
מכללת לוינסקי לחינוך

"קדמה" מוגדרת כתכנית מקיפה ורב-שנתית בחינוך מוזיקלי בבתי-ספר יסודיים בחיפה, השואפת להכין עתודה של מאזינים קשובים, רגישים וחובבי מוזיקה אמנותית. במרכז התכנית עומד "הקונצרט החי" שתכניו נקבעים בזיקה אל יצירות מופת מתרבויות מוזיקליות מן המערב, מן המזרח ומן המרחב שלנו.

המטרה המרכזית של המחקר הייתה לבחון את עמדות המורים למוזיקה, המנהלים והתלמידים המשתתפים בתכנית "קדמה" כלפי היבטים אלה:

1. שביעות הרצון הכללית מתכנית "קדמה"
2. ההשתלמויות למורים למוזיקה
3. הקשיים והחוזקות העולים בתהליך ההוראה- למידה בכיתה
4. מידת התהודה של התכנית בקהיליית בית-הספר ותפיסת התפקיד אצל המורה למוזיקה במינוף התכנית והפצתה בקרב צוותי ההוראה
5. מפגשים אינטימיים – הקונצרטים הקאמרליים המתקיימים בבית-הספר עם נגני התזמורת והמנחה
6. הקונצרט הסימפוני מסכם באודיטוריום

הממצאים מקרב המורים למוזיקה בדו"ח הנוכחי:

- שביעות רצון גבוהה בקרב המורים למוזיקה הרואים ב"קדמה" תכנית קוריקולארית וסדורה לשנת הלימודים, על המטען האסתטי שלה, ועל ההיבטים הפדגוגיים והדידקטיים המאפיינים אותה.
- חילוקי דעות לגבי רמת ההשתלמות הגבוהה אשר לא תמיד נותנת מענה לכלל האוכלוסיות של המורים למוזיקה המתאפיינות ברקעים דיסציפלינאריים שונים מאוד ובעלי רמות ידע שונות.
- התמודדות מורכבת בין הוראת הרפרטואר ובין תקופות העומס בבית הספר המחייבות את מעורבותם השוטפת של המורים למוזיקה (כינוסי מקהלות, טקסים וחגיגות).
- הערכה גבוהה לדגם של המפגש הקאמרי האינטימי המתקיים בכיתות בשל תרומתו המכריעה והאפקטיבית בהכנת התלמידים לקראת הקונצרט הסימפוני
- שביעות רצון גבוהה לגבי דגם הקונצרט הסימפוני כביטוי מסכם של התהליך.

”מאחורי הקלעים”: במקביל לממצאי דו”ח הערכה של התכנית, תועלינה שאלות פוריות וסימני שאלה נוקבים על רקע מלאכתו המורכבת של המורה למוזיקה בבית הספר היסודי ומעמדו ההולך ומתרופף.

תרומתן של חוויות מוסיקליות מוקדמות להתפתחות בגיל הרך:

נתונים מתוך מחקר כמותי וניתוח תוכן איכותני

ד"ר מועלם אורית

מכללת לוינסקי לחינוך

תרומתן של חוויות מוסיקליות מוקדמות להתפתחות הילד נחקרה בהקשרים של תחומים התפתחותיים שונים, כגון: יכולות שפתיות וקריאה, יכולות מתמטיות, פתרון בעיות, יכולות מרחביות, יכולות קשב וריכוז, זיכרון, יכולות רגשיות ויכולות חברתיות (גורלי-טוראל, 2008; Schellenberg, 2001). חלק מן החוויות המוסיקליות המוקדמות הן אינטראקציות מוסיקליות המתקיימות באופן טבעי ואינטואיטיבי בין הורים וילדיהם בגיל הרך. מאפייני אינטראקציות אלה נחקרו בעיקר בנוגע לאופן שבו הן משתלבות בחיי היום יום (Young, 2008) וכן בנוגע למאפייניהן האקוסטיים הייחודיים (Bergeson & Trehub, 2002).

מטרות המחקר הנוכחי, אשר נערך כחלק מעבודת דוקטורט, היו (1) לבחון את הקשרים בין מאפייני אינטראקציות מוסיקליות (תדירות ואיכות מוסיקלית) בין אמהות לילדיהן בגיל שנה ובין משתנים התפתחותיים של הילד (שפה, תקשורת רגשית, קשב ותפיסה מרחבית) בגיל שנה ושנתיים וחצי; (2) לבחון את אמונותיהן של אמהות לגבי תרומת המוסיקה להתפתחות הילד. במחקר השתתפו 93 זוגות של אמהות ותינוקות בני שנה בעלי התפתחות תקינה. 30 אמהות היו בעלות השכלה אקדמית מוסיקלית, 32 אמהות בעלות השכלה אקדמית כלשהי, אך לא בתחום מוסיקלי, ו-31 אמהות ללא השכלה אקדמית. כאשר הילדים היו בני שנה, נערך מפגש בבתי המשתתפים. במהלך המפגש צולמו ברצף שתי אינטראקציות בין האם וילדה – אינטראקציה מוסיקלית ואינטראקציה משחק עם צעצועים. כל אינטראקציה באורך כ-10 דקות. נוסף על כך, ענו האמהות על שאלון בנושא תדירות האינטראקציה המוסיקלית בינן ובין הילד ובנושא אמונותיהן לגבי תרומת המוסיקה להתפתחות הילד.

ההבנה וההפקה השפתית, הקשב, התפיסה המרחבית והתקשורת הרגשית של הילד הוערכו בגיל שנה וכן בגיל שנתיים וחצי במפגש נוסף שנערך בבתי המשתתפים. חלק מהנתונים קודדו באמצעות תוכנת Observer5 המאפשרת צפייה בוידאו וקידוד סימולטני עבור כל התנהגות נצפית. מאפייני האינטראקציה המוסיקלית בגיל שנה נמצאו קשורים באופן מובהק לתקשורת הרגשית בין האם והילד (אשר הוערכה באמצעות צפייה באינטראקציה המשחק) ולהבנה השפתית של הילד בגיל שנה, וכן לתקשורת הרגשית בין האם והילד בגיל שנתיים וחצי. מניתוח תוכן אמונותיהן של האמהות עלה כי ההתייחסות הרבה ביותר הייתה להשפעה התוך-אישית והרגשית של המוסיקה על התפתחות הילד בקרב אמהות מכל קבוצות המחקר.

ממצאי המחקר הכמותי-קורלטיבי ואלה של ניתוח התוכן האיכותי משלימים זה את זה ומדגישים את מרכזיותו של הפן הרגשי בחוויה המוסיקלית. האינטראקציות המוסיקליות

המוקדמות מספקות אפוא עבור התינוק והפעוט חוויות רגשיות משמעותיות ומטפחות את התפתחותו הן בטווח הקצר והן לאורך זמן.

מקורות

גורלי-טוראל, ט' (2008). חינוך יצירתי, אמנותי ומוסיקלי לגיל הרך. בתוך פ"ש קליין ו"י יבלון (עורכים), *מחקר לעשייה בחינוך לגיל הרך* (עמ' 201-235). ירושלים: הוועדה לבחינת דרכי החינוך לגיל הרך, האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים.

Bergeson, T. R., & Trehub, S. E. (2002). Absolute pitch and tempo in mothers' songs to infants. *Psychological Science, 13*, 71-74.

Schellenberg, E. G. (2001). Music and nonmusical abilities. *Annals of the New York Academy of Sciences, 930*, 355-371.

Young, S. (2008). Lullaby light shows: Everyday musical experience among under-two-year-olds. *International Journal of Music Education, 26*(1), 33-46.

הכשרה להוראת ספרות על פי אסכולת תגובת קורא בסביבה דיגיטלית מפרסונסיפור לקומיוניסיפור ובחזרה

מילר מירי וד"ר לוטן צביה
מכללת לוינסקי לחינוך

בפתח העשור האחרון מתקיים שינוי מערכתי רחב יריעה בבתי הספר בישראל במטרה לסייע לתלמידים לבנות מיומנויות מתאימות לחיים במאה ה-21 בסביבת טכנולוגיה דיגיטלית. לפיכך הבנת עקרונות השימוש בטכנולוגיה דיגיטלית בלמידה ובהוראה צריכה להיות מרכיב משמעותי בהכשרת המורים (סמואלס פרץ, 2013).

המחקר הנוכחי הינו מחקר פעולה (צלרמאיר, 2001) שנערך על ידי שתי מרצות חוקרות במכללה להכשרת מורים במרכז הארץ. האחת - מרצה להוראת הספרות ומדריכה פדגוגית והאחרת - מנחת תקשוב במסלול בית הספר היסודי. החוקרות בחרו ללמד יחדיו קורס על דרכי הוראת ספרות למתמחות בספרות בשנתונים ב' ו-ג', שבמרכזו פותחו סביבות למידה- הוראה שהטכנולוגיה היא חלק אימננטי בהן.

הוראת הספרות בקורס התבססה על אסכולת תגובת קורא. לפי אסכולה זו (Thompson-Akers, 2009) ניתן לקרוא יצירה ספרותית במגוון דרכים ולגבש פרשנויות אישיות וקבוצתיות שונות. במסגרת מחקר הפעולה בדקו החוקרות במהלך שלושה מעגלי פעולה ומחקר את עבודתן בקורס מתוך התבוננות הן בתהליכי תכנון וביצוע ההוראה שלהן הן בתהליכי הלמידה, התכנון והביצוע של הוראת הסטודנטיות בשדה.

המעגל הראשון נפתח בשאלה: כיצד נערער קריאה אוטומטית של הסטודנטיות ביצירה במטרה לבנות מובן אישי ומשמעות ליצירה? הוראה המכוונת לפרשנות אישית של היצירה בסביבה דיגיטלית יצרה "התכת" מחשבות אישיות של הקוראים עם הטקסט הדיגיטלי של היצירה שבנתה וייצגה את הפרשנות האישית. התהליך תואר באמצעות הכלי פרסוניספור, ככלי פסיכולוגי שמאפשר תהליך פרשני של יצירה באמצעות חיבור בין עולם פנימי אישי המורכב ממחשבות, רגשות, חוויות ועמדות לעולם חיצוני המיוצג ביצירה.

המעגל השני כיוון לתהליך פרשני של ניעה מתמדת בין מבע פרשני אישי ובין מרחב פרשני דיגיטלי משותף. משא ומתן על מכלול הפרשנויות האישיות של כל אחת מחברות הקבוצה בסביבה דיגיטלית תואר באמצעות הכלי קומיוניסיפור שהאיר נקודות מבט מגוונות, אפשר פוליפוניות בשיח ותרם לפרשנות קבוצתית מורכבת ומרובדת של היצירה. השימוש ביישומי מחשב ובסביבות מתוקשבות אפשר הצרנה ברורה וממוקדת של תהליכי הפיתוח בשתי הרמות הללו. המחשב אצר את תהליך הפיתוח הקבוצתי וסייע בשיקוף חלקיו השונים לצורך רפלקציה ומטא-קוגניציה במהלכו ובצמתיו השונים. בהרצאה יתואר גם המעגל השלישי שיצר קשר בין תהליכי פרשנות ובין תכנון לימודים והגדיל את אחריות הסטודנטיות בבית הספר.

התוצאות מראות כי נוצר שילוב ייחודי בין השימוש בטכנולוגיה להוראת הספרות על פי האסכולה תגובת קורא במהלך התהוות קהילת לומדות פרשנית. כאן יש בשלם איכות אחרת מזו שבסכום כל חלקיו.

מקורות

- סמואלס פרץ, ד' (2013). חינוך מורים למאה ה-21: האם אנחנו מכשירים מורים לבתי ספר מיושנים? בתוך ש' שמעוני וא' אבידב-אונגר, א' (עורכות). *על הרצף*. עמ' 269–296.
- צלרמאיר, מ' (2001). מחקר פעולה בחינוך: היסטוריה, מאפיינים, ביקורת. בתוך נ' צבר בן יהושע (עורכת), *מסורות וזרמים במחקר האיכותי* (עמ' 307–342) לוד: דביר.
- Thompson-Akers A. T. (2009). *Perceptions of Talk, Text, Transactions, and Technology: Preservice Teachers, CMC, and Reader Response* (a dissertation). Retrieved March 30, 2013, from <http://repository.lib.ncsu.edu/ir/bitstream/1840.16/5518/1/etd.pdf>

השלכות השימוש ברשתות חברתיות על פיתוח כישורים חברתיים אצל בני נוער:

חקר מקרה בבית-ספר יסודי

מלאכי עדי וד"ר פורקוש-ברוך אלונה

מכללת לוינסקי לחינוך

לרשתות חברתיות השפעה ניכרת על חייהם של בני-נוער (כהן ועייני, 2012). הגבולות בין העולם האמתי והווירטואלי מיטשטשים (טרבלוס, הימן ואולניק-שמש, 2001). בני-נוער מתנהגים ברשתות חברתיות בדומה לסביבתם הפיזית, ולעתים נוצר רצף התנהגויות אלימות בין העולמות (כנסת ישראל, 2011).

מטרת המחקר לבחון מאפיינים של השימוש ברשתות חברתיות בהקשר לפיתוח כישורים חברתיים וכן את יחסי הגומלין בין הקשרים ברשת הפייסבוק והקשרים הבין-אישיים בקרב בני-נוער בכיתה ו'; מהן ההתנהגויות החברתיות שתלמידי כיתות ו' חווים ברשת החברתית "פייסבוק", וכיצד מתמודדת המערכת הבית ספרית עם סוגיות אלה.

שיטת המחקר איכותנית. משתתפי המחקר היו תלמידי כיתה ו' מבית ספר יסודי במרכז הארץ (25 תלמידים, בהם 17 בנות ו-8 בנים), רובם ממשפחות מרקע סוציו-אקונומי-נמוך. מחנכת הכיתה היא עורכת המחקר. כלי המחקר כללו שאלונים פתוחים וכן עדויות מקירות ה"פייסבוק" והצ'טים. נוסף על כך, נערכו שיחות עם קבוצות של 4-5 תלמידים כקבוצות מיקוד. הנתונים נותחו באמצעות ניתוח תוכן לאיתור תמות מרכזיות.

מניתוח הממצאים עלו ארבעה תחומי תוכן: ביסוס מעמד חברתי, פתיחות, אינטימיות וכן סכסוכים ודרכי פתרוןם. התלמידים ציינו שהרשת החברתית מעודדת שמירה על קשר עם חברים מעבר לגבולות זמן ומקום, תיאום מפגשים ביתר קלות, שיחות והיכרויות עם חברים חדשים שלא היו מתרחשים בעולם הפיזי. הפתיחות התבטאה בשיתוף כן ברגשות באמצעות מילים והיגדים שלא היו משתמשים בהם בשיח פנים אל פנים. תלמידים העידו שהרשת החברתית תרמה לפיתוח כישוריהם החברתיים באפשרויות לשיח פתוח וגלוי יותר מאשר בשיח פנים אל פנים. לטענתם, קל לפתח קשרים אינטימיים הממשיכים בעולם הפיזי וקל יותר לנהל סכסוך ברשת החברתית מאשר בעולם הפיזי, מאחר שהשיח ישיר יותר (באופן פרדוקסאלי). אולם משום כך הסכסוך מסלים ברשת החברתית מהר יותר מאשר בעולם הפיזי.

מסקנות המחקר הן שהמתבגר הטיפוסי אינו חי בשני עולמות נפרדים – הפיזי והמקוון – אלא בעולם המשלב את שני העולמות הבלתי-נפרדים (דולב-כהן, 2010). כך, לדברי המשתתפים, הרשת החברתית "פייסבוק" מעצימה קשרים אישיים הקיימים בעולם הפיזי.

מקורות

- דולב-כהן, מ' (2010). שיחות במסרים מיידיים בין מתבגרים: יתרונות, חסרונות ומה שביניהם. עט השדה, 5, 16–20.
- טרבלוס, ת', היימן, ט' ואולניק-שמש, ד' (2011). אלימות באינטרנט מול אלימות פנים-אל-פנים בקרב בני נוער. בתוך י' עשת-אלקלעי (עורך), ספר כנס צי"ס למחקרי טכנולוגיות למידה: האדם הלומד בעידן הטכנולוגי (174–180). רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.
- כהן, ע' ועייני, ל' (2012). דפוסי שימוש בפייסבוק בקרב נוער וזיקה לתהליכים חינוכיים. בתוך י' עשת-אלקלעי (עורך), ספר כנס צי"ס למחקרי טכנולוגיות למידה: האדם הלומד בעידן הטכנולוגי (עמ' 147–158). רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.
- כנסת ישראל (2011). אלימות וירטואלית בקרב בני נוער. ירושלים: כנסת ישראל, מרכז המחקר והמידע.

תנאים מיטביים לזיכרון: תרגילי לוח הכפל כמודל

ד"ר מרק-זגדון ניצה וד"ר קצוף אילת

מכללת לוינסקי לחינוך

בשנים האחרונות מתפתח זרם מחקר חדשני - נוירו-פדגוגיה – המנסה לגשר בין מדעי המוח ובין מדעי החינוך. במחקר הנוכחי יישמנו תפיסה זו בהקשר של לימוד תרגילי לוח הכפל כמודל לבחינת התנאים המיטביים לזכירה של מידע דקלרטיבי סמנטי. במחקרים שנעשו עד כה טרם נערך מחקר שבחן מה הם התנאים המיטביים לזכירת תרגילי לוח הכפל.

בעקבות מחקרים נוירו-קוגניטיביים שנעשו על זיכרון שפתי, מקובל להניח כי לאחר קידוד של זיכרון דקלרטיבי לטווח ארוך מתרחש תהליך של גיבוש, המאופיין כמעבר ממצב אקטיבי של הזיכרון בו הוא רגיש לשינויים למצב לא אקטיבי ויציב. נמצא כי אם בשלב הגיבוש מתקיימת למידה נוספת (הפרעה), הרי שככל שהמידע הנלמד דומה למידע המתגבש, כך ההפרעה לגיבוש הזיכרון הראשוני רבה יותר. מאחר שנמצא כי שליפה של תרגילי הכפל מערבת פעילות של אזורים שפתיים במוח, יותר מפעולות חשבון אחרות, בחרנו לבחון אם התופעות של הפרעות לגיבוש כפי שהתקבלו במחקרי שפה יופיעו גם בהקשר ללימוד תרגילי כפל.

המחקר נערך בקרב 40 תלמידי כיתה ג שלמדו תרגילי כפל. לגיבוש הזיכרון הנוצר לאחר למידת התרגילים הפרענו באמצעות חומר דומה, תרגילי כפל, ובאמצעות חומר שונה, משפטים. ממצאי המחקר מצביעים על הפרעה משמעותית יותר לגיבוש עם לימוד חומר דומה, זאת לעומת לימוד עם חומר שונה. לממצאים אלו השלכות משמעותיות על הבנה ויישום של תנאי למידה מיטביים של תרגילי כפל. התוצאות הראשוניות שהתקבלו, מובילות לשאלות מחקר נוספות על מנגנוני גיבוש של זיכרון דקלרטיבי, בהקשר של תכנים חשבוניים בפרט ותכנים לימודיים בכלל.

סיבות להצלחה של תלמידי חטיבת ביניים בלמידת המדעים

ד"ר עבאדי רחל וד"ר קשתן יעל

מכללת לוינסקי לחינוך

מערכת החינוך בישראל מצויה בתהליך של רפורמה שמטרתה לשפר את הישגי הלומדים בכלל ובמדעים בפרט ובכך להשפיע על החברה בישראל. מטרה זו הוצבה על רקע ההישגים הלימודיים הנמוכים של תלמידי ישראל בחט"ב במבחנים ארציים - מיצ"ב (ראמ"ה) ובמבחנים בינלאומיים - PISA ו-TIMSS. הנתונים מצביעים שבמהלך 40 השנים האחרונות, ההישגים הלימודיים של תלמידי ישראל במבחנים בינלאומיים במדעים נמצאים במגמת ירידה, ונתוני בחינות המיצ"ב משקפים פערים עמוקים במדעים בין תלמידים ממגזרים שונים ובין תלמידים מרקע חברתי-כלכלי שונה.

במחקר הנוכחי אנו בודקות את הקשרים בין מאפייני הלומדים ומאפיינים קוגניטיביים בנוגע ללימוד מדעים (מאפייני רקע, מאפיינים סוציו-דמוגרפיים, עמדות כלפי המדעים, מאפייני ייחוס - הצלחה והצלחה בלימודי המדעים).

אוכלוסיית המחקר כללה תלמידים משלוש חטיבות ביניים, המשתייכים למגזרים שונים. כמו כן, כל אחת מן החטיבות היא בעלת רקע סוציו-אקונומי שונה. המדגם כלל כ- 400 תלמידים. התלמידים קיבלו שאלונים במהלך השנה. סוג המחקר הוא כמותי.

מהממצאים עולה כי הגורמים הקשורים להצלחה בלימודי המדעים הם מצב סוציו-אקונומי גבוה, השכלת ההורים בכלל והשכלת האם במדעים בפרט והשתתפות בחוגי מדעים אחר הצהריים. לא נמצא קשר בין המגדר והדת להצלחה במדעים. מצאנו שהעמדות כלפי לימודי המדעים, באופן כללי, אינן חיוביות, המוטיבציה להצליח במדעים נמוכה וההתייחסות למדע כאל נושא בעל היבטים חברתיים איננה קיימת. תלמידים רבים מאוד רוצים התנסות חווייתית יותר בלימודי המדעים, כגון עריכת ניסויים על מנת להצליח במקצוע זה.

חשיבותו של המחקר היא ביכולתו להרחיב ולהעמיק את ההבנה לגבי הגורמים הקשורים להצלחה של תלמידים בחט"ב בתחום המדעים.

שילוב מתמטיקה בת-זמננו בהוראת המקצוע בבית-הספר התיכון

ד"ר עמית בתיה

מכללת לוינסקי לחינוך

במרבית המדינות וישראל בכללן, תכניות-הלימודים במתמטיקה אינן משקפות את העשייה המתמדת בתחום ואת הידע החדש המצטבר תדיר. כתוצאה מכך אצל חלק גדול מבוגרי המערכת נוצרת תפיסה מוטעית שהמתמטיקה היא תחום סגור וקפוא, שבו כל התשובות ידועות ומעט מאוד, אם בכלל, נותר לסקרנותם וליצירתם. הדבר פוגע בנטייתיהם לבחירת תעסוקה מקצועית עתידית בתחום המתמטיקה או בתחומים תלויי-מתמטיקה.

מטרת-המחקר הנוכחי הייתה לבחון דרך לצמצם את הפער בין תכנית-הלימודים הבית-ספרית לבין טבעה המתרחב בהתמדה של המתמטיקה על-ידי חשיפת תלמידי-תיכון לחידושים במתמטיקה בת-זמננו. זאת למרות היעדר רקע מספיק כדי לרדת לעומקם של החידושים. הפדגוגיה שנבחרה היא שילוב של הבזקי-חדשות-מתמטיות. הבזק-חדשות מתמקד בתוצאה חדשה שפורסמה בעיתונות המקצועית ב-30 השנים האחרונות, ברקע ההיסטורי שלה, ובמתמטיקאים המעורבים ביצירתה. הזמן הנדרש להצגת-ההבזק הוא 15-20 דקות.

המחקר התנהל כמחקר-פעולה של מורה-חוקרת בכיתותיה: במחקר הגישו שבוע בשנה"ל אחת השתתפו שתי כיתות (ט' רגילה, י' מתקדמת). סה"כ 59 תלמידים. במחקר העיקרי שבוצע במשך שנתיים השתתפו ארבע כיתות: ט' מתקדמת, ט' רגילה, י' רגילה, י"א מתקדמת. סה"כ 103 תלמידים. בכל כיתה, התמקד המחקר בבחינת ההשפעה של חשיפת התלמידים ל-10 הבזקי-חדשות, על תפיסותיהם ועל עמדותיהם של התלמידים. במקביל עקב המחקר אחר התמודדות המורה-החוקרת עם אתגרים הכרוכים בשילוב הבזקי-חדשות בהוראת-המתמטיקה ואחר השינויים שחלו אצל המורה-החוקרת.

כלי המחקר היו אלה: שאלוני-עמדות שנבנו לצורך זה והועברו לפני ואחרי החשיפה בכיתות-הניסוי ובכיתות-ביקורת מקבילות; ראיונות עם תלמידים בכיתות-הניסוי, משובים חמים מתלמידי-הניסוי אחרי כל הבזק, ויומן-שדה שניהלה המורה-החוקרת. ניתוח הנתונים נעשה בשילוב שיטות איכותניות עם שיטות סטטיסטיות בסיסיות.

התוצאות העיקריות הראו שניתן לשלב הבזקי-חדשות-מתמטיות בהוראת המקצוע בבית הספר העל-יסודי:

ללא פגיעה בהישגי התלמידים וללא פגיעה בעמידה בלוח-הזמנים של הוראת המקצוע לפי תכנית-הלימודים המחייבת; לשילוב הבזקי-חדשות-מתמטיות בהוראת המתמטיקה בכיתות-הניסוי היו השלכות נוספות על התלמידים והלמידה מצד אחד ומצד שני על המורים וההוראה.

הממצאים הקשורים לעמדות התלמידים מתוך המידע שהופק מהראיונות מצביעים על תמונה דיכוטומית וברורה. כל התלמידים שרואיינו בטרם החשיפה תיארו תפיסה דומה לזו המתוארת בספרות המחקרית: מתמטיקה היא תחום קפוא, הכול בו ידוע וקבוע מראש. לאחר החשיפה נמצא שינוי בתפיסה האיתנה שנחשפה בראיונות המקדימים. תלמידים "גילו" שמתמטיקה היא תחום חי ומשתנה תדיר ופריצות הדרך המגוונות הן פרי יצירה מתמדת של מתמטיקאים שקדנים. נוסף על כך, תחושות ניכור התחלפו בתחושות רכות של הערכה והבנה. עדויות להתפתחות השינויים נמצאו במשובים החמים לאחר כל הבזק.

הממצאים שהתקבלו מניתוח יומן השדה של המורה-החוקרת הצביעו על השלכות החשיפה למתמטיקה בת-זמננו באמצעות שילוב הבזקי-חדשות-מתמטיות, בהוראת המתמטיקה על המורים ועל ההוראה. התמודדות המורה-החוקרת עם אתגרים הניצבים בפניה בבואה לשלב הבזקי-חדשות-מתמטיות בהוראת תכנית הלימודים הביאה להתייעלות בהוראה ולטיפוח אמפתיה כלפי התמודדות התלמידים בלימודי המתמטיקה. נחשפה התמודדות המורה מול המערכת ומול תרבות בית-הספר. חל שינוי בתפיסת התפקיד שלה כמורה למתמטיקה: המורה הפכה לילומדת-לחיים, מייצגת חזית הידע בכיתותיה ושותפה לבחירת נושאי הלימוד. אפשרויות היצירה וההתחדשות, רעננו את הוראתה ושחיקתה המקצועית נבלמה.

ביטויי רגשות בקרב מנהלות ערביות במעברי קריירה

ד"ר עראר ח'אלד

מכללת לוינסקי לחינוך

הצגה זו בוחנת את סיפורי הקריירה של מנהלות ערביות במעברן מהוראה לניהול ובהמשך דרכן בניהול, תוך התמקדות ברגשות שהן חוות בכל אחד משלבי הקריירה - כאלה שבחרו לבטא או להדחיק מעיני רבים ואשר היו קשורים בתפקידן כמנהלות. הדרך הטבעית לחקור את ביטויי הרגשות של מנהלות במעברי קריירה שונים היא סיפורי חיים (Coleman, 2011). גישה זו שימשה אותי בחקר חייהן של תשע מנהלות בתי ספר במערכת החינוך הערבית בישראל. הממצאים מלמדים שהרגשות שמביעות מנהלות קשורים לשלב הקריירה בו הן נמצאות, כאשר בשלב הכניסה לתפקיד צפים רגשות של לחץ, תחושת איום ואתגר, המוצאים ביטוי בנחישות וקשיחות; בשלב ההתבססות בתפקיד ניכר שהמנהלות מבטאות רוגע, שימוש בהומור ו"שימוש במבע הפנים הנכון" ובשלב מתקדם בקריירה ניכר ביטוי של אמפתיה, חמלה ודאגה לשימור ההישגים החינוכיים.

חקר הרגשות השונים באופן דינאמי ומתפתח, בהתאם לשלב הקריירה, יכול ללמד אותנו על טבעם וביטויים של רגשות בכל אחד משלבי הקריירה ותרומתו לניהול בית הספר ולאיכות האינטראקציה בין מנהלות לבין מורים בבית הספר. זאת, לצד היכולת להבין לעומק את יכולתן של מנהלת להביע סוגי רגשות שונים בסיטואציות שונות והאופן שבו אלה ישפיעו על מערכת היחסים הבין-אישית בבית הספר.

תאריכים: ניהול, קריירה, רגשות, נשים ערביות.

פרויקט הגמר לתואר שני בחינוך הגבוה : שותפות משנה מציאות
The real voyage of discovery consists not in seeking new landscapes, but
having new eyes (Marcel Proust, French novelist, 1871-1922).

ד"ר עראר ח'אלד
מכללת לוינסקי לחינוך

לצד הרטוריקה העשירה על אודות חשיבותו של מחקר אקדמי להדרכת הפרקטיקה החינוכית קיים עדיין פער בין מחקר המתבצע במוסדות להשכלה הגבוהה ובין הפרקטיקה של בעלי הפרופסיות, כגון מורים ומנהלים בבתי הספר (Slavin, Day, 2011; Briggs et al., 2012); וכאן עולה השאלה: מה תוקפו של פרויקט גמר אקדמי בשינוי דפוסי היישום בפועל בעבודתם של בעלי תפקידים שונים בשדה החינוך?

פרויקט הגמר בלימודי התואר השני באוניברסיטאות ובמכללות יוצא מנקודת מוצא יישומית שבאה לשכלל את יכולת הסטודנט להגיע לרמת יישום בשדה המקצועי תוך שימוש בכלים מחקריים ומדעיים (Macintyre & Wunder, 2012).

לאור זאת, מטרת ההצגה הנוכחית הינה לספק תובנות אחדות על אודות תוקפו של פרויקט הגמר ביצירת שיתוף אקדמיה שדה ופיתוח מקצועי של מורים ובעלי תפקידים בחינוך, תוך ניסיון לענות על שתי השאלות הבאות: (1) עד כמה משלב פרויקט הגמר בתואר השני בין תאוריה חינוכית הוראתית לפרקטיקה בשדה?; (2) אילו מודלים מחקריים יכולים להנחות את המחקר בשדה המקצועי שמטרתו השפעה עתידית על המציאות בפועל ולהוביל למחקר שישנה את המציאות?

ההצגה מאורגנת סביב חמישה חלקים. הראשון, מתמקד בקשר שבין החוקר לשדה ובדילמה המעסיקה חוקר במכללה למורה בשדה בית הספר. החלק השני, עוסק בסוגיות של בנייה של ידע מחקרי ותפקיד החוקר כסוכן שינוי. החלק השלישי, סוקר סוגיות במחקר החינוכי בכלל, תוך התייחסות למחקרים מציעי פתרונות למערכת החינוך; בחלק הרביעי, אני מציג מודלים למחקר מתערב המתבצע על ידי הסטודנטים, תוך התבוננות בסדנת מחקר שערכתי, בה נכלל פירוט ההדרכה לביצוע מחקר יישומי בשדה התרחשות של הוראה-למידה והיחסים המארגנים אותה; בחלק החמישי והאחרון, אציע דרך לניהול ביצוע הפרויקט המחקרי בפועל; אחתום את ההצגה בהנחות אחדות על אודות טיבו של מחקר שמגייס את הסטודנט בשדה הפעולה שלו, המתח והייצוג בהובלת שינויים בה.

תאריכים : פרויקט גמר, שותפות, שינוי, ייצוג, מתח.

חקר תכנית התערבות הוליסטית להכוונה עצמית בלמידה
בהיבט מטה-קוגניטיבי ומוטיבציוני-רגשי אצל הלומד הצעיר
בהקשר של אוריינות מתמטית

ד"ר צהר-רוזן מירב*
מכללת לוינסקי לחינוך

מטרת המחקר הינה חקר הערך המוסף של פיתוח תכנית הוליסטית להכוונה עצמית בלמידה (SRL), הכוללת הן את המרכיב המטה-קוגניטיבי והן את המרכיב המוטיבציוני-רגשי על אודות (א) תהליכי ההכוונה העצמית (ב) יכולת האוריינות המתמטית ברמות העברה שונות, תוך השוואה לתכניות התערבות המתמקדות במרכיב אחד בלבד (מטה-קוגניטיבי, מוטיבציוני-רגשי ובקורת).

התפתחויות במחקר ההוראה והלמידה בשנים האחרונות מצביעות על חשיבות פיתוח מיומנויות של אוריינות מתמטית כחלק מהכשרת הלומד לחיים אזרחיים של עולם המחר. במהלך נדרש הלומד ליכולות קוגניטיביות ומטה-קוגניטיביות גבוהות (OECD, 2003) אשר מובילות לא פעם לקשיים קוגניטיביים, להפחתת המוטיבציה ולרגשות שליליים, שנמצאו מפריעים לתהליך הלמידה ולהישגים (Hagenauer & Hacher, 2010). המפתח להתמודד עם קשיים אלו הינו באמצעות הכוונה עצמית בלמידה תוך התייחסות הוליסטית הן למרכיב המטה-קוגניטיבי הן למרכיב המוטיבציוני-רגשי (Efklides, 2011; Pintrich, 2000). עד כה תכניות התערבות להכוונה עצמית בתחום האוריינות המתמטית התמקדו בעיקר במרכיב המטה-קוגניטיבי בלבד (למשל, Dignatte & Büttner, 2008 Kramarski, Weiss & Kololshi-Minsker, 2010).

המחקר הנוכחי כלל מדגם של 238 תלמידי כיתות ה', אשר חולקו באופן אקראי לארבע קבוצות, בהתאם לתכניות ההתערבות שפותחו: הכוונה עצמית הוליסטית, הכוונה עצמית מוטיבציונית-רגשית, הכוונה עצמית מטה-קוגניטיבית וקבוצת ביקורת. לפני ההתערבות ומיד לאחריה, הועברו לתלמידים שאלונים המתמקדים במרכיבי ההכוונה העצמית ומשימות אותנטיות ברמת העברה שונות. במהלך ההתערבות (10 מפגשים), פותחה עם התלמידים תכנית ההתערבות הרלוונטית לקבוצת המחקר והתלמידים פתרו משימות אותנטיות ברמת קושי עולה. שלושה חודשים מתום ההתערבות פתרו כל התלמידים משימה אותנטית ברמת העברה גבוהה וחלקם השתתפו בראיון רפלקטיבי ופתרו משימה בקול. ממצאי המחקר הכמותיים המרכזיים נותחו בנייתוחי שונות 4X2 וממצאי המחקר האיכותניים נותחו באמצעות continuous coding.

הממצאים מצביעים על יעילותה של ההכוונה ההוליסטית על מרבית המדדים: הישגים באוריינות המתמטית וחלק ממדדי ההכוונה העצמית. הקבוצה להכוונה מטה-קוגניטיבית ולהכוונה

מוטיבציונית-רגשית נמצאו דומות בהישגיהן. חשוב להמשיך ולפתח את המרכיב המוטיבציוני-רגשי לצד המרכיב המטה-קוגניטיבי גם בסביבות למידה שונות ובהקשרים שונים.

מקורות

- Dignath, C., & Büttner, G. (2008). Components of fostering self-regulated learning among students. A meta-analysis on intervention studies at primary and secondary school level. *Metacognition and Learning*, 3(3), 231–264.
- Efklides, A. (2011). Interactions of metacognition with motivation and affect in self-regulated learning: The MASRL model. *Educational Psychologist*, 46(1), 6–25.
- Hagenauer, G., & Hascher, T. (2010). Learning enjoyment in early adolescence. *Educational Research and Evaluation*, 16, 495-516.
- Kramarski, B., Weiss, I., & Kololshi-Minsker. (2010). How can self-regulated learning (SRL) support problem solving of third-grade students with mathematics anxiety? *ZDM - The International Journal on Mathematics Education*, 42 (2), 179-193.
- Organization for Economic Cooperation and Development-OECD. (2003). *Literacy skills for the world of tomorrow. Further results from PISA 2000*. Paris: Author.
- Pintrich, P.R. (2000). The role of goal orientation in self-regulated learning. In M. Boekaerts, P. Pintrich, & M. Zeidner (Eds.), *Handbook of self-regulation: Research and application* (pp. 451-502). Orlando: Academic Press.

*תקציר זה מבוסס על עבודת הדוקטורט שנעשתה בהנחיית פרופ' ברכה קרמרסקי, אוניברסיטת בר-אילן

פתרון בעיות שיתופי בקרב ילדים צעירים עם אוטיזם בתפקוד גבוה

ד"ר קמחי יעל*

מכללת לוינסקי לחינוך

מטרות המחקר

לבחון את הדמיון והשוני ביכולת לפתור בעיות באופן שיתופי בקרב ילדים צעירים בעלי התפתחות תקינה ואוטיזם בתפקוד גבוה; לבחון את ההבדל בפתרון הבעיות השיתופי עם שותף חבר \ שותף לא חבר. נבדקו יכולות של תאוריית המינד, תפקודים ניהוליים, יכולות מילוליות והקשרים ביניהם ובין פתרון בעיות שיתופי.

רקע תאורטי

פתרון בעיות שיתופי מבוסס על היכולת לקיים שיתופי פעולה, ונחשב לרכיב מהותי בהתפתחות הקוגניטיבית חברתית של ילדים בעלי התפתחות תקינה, אך נחשב לקושי ראשוני באוטיזם. בהתפתחות תקינה, פתרון בעיות שיתופי עם שותף שהוא חבר נחשב ליעיל יותר בהשוואה לשותף שאינו חבר. עד כה, לא קיימים מחקרים הבוחנים פתרון בעיות שיתופי עם חבר \ לא חבר בקרב ילדים צעירים, הן בהתפתחות תקינה והן באוטיזם.

שיטה

אוכלוסיית המחקר כללה 177 ילדים בני 3 – 6 שנים: 29 ילדים עם אוטיזם בתפקוד גבוה וגם 30 ילדים בעלי התפתחות תקינה, 59 חברים ו-59 לא חברים של ילדי המטרה. הקבוצות הותאמו על פי גיל, IQ, גיל מנטלי מילולי ולא מילולי, מין ומצב סוציו-אקונומי. פתרון בעיות שיתופי נבדק באמצעות מטלה של הנחת קוביות על מאזניים באופן שיתופי. רמת פתרון הבעיה, התנהגויות הילדים ואיכות האינטראקציה נמדדו, כמו גם מטלות הבודקות תאוריית המינד ותפקודים ניהוליים.

תוצאות המחקר

הילדים עם האוטיזם פתרו את הבעיות בקצב איטי יותר, הראו יותר התנהגויות לא רלוונטיות ושיתפו פחות באמצעות ג'סטות בהשוואה לילדים בעלי ההתפתחות התקינה. שתי הקבוצות נענו ונהנו יותר כשפתרו את הבעיה עם חבר לעומת לא חבר והראו למידה ספונטנית של פתרון הבעיה. יכולת תאוריית המינד ותפקודים ניהוליים היו נמוכים יותר באוטיזם והיו קשורים למדדים שונים של פתרון בעיות.

מסקנות והשלכות המחקר

עבודה משותפת עם חבר מועילה ועשויה לתרום להתפתחות קוגניטיבית הן באוטיזם הן בהתפתחות תקינה.

מקורות

Kimhi, Y., & Bauminger-Zviely, N. (2012). Collaborative problem solving in HFASD and typical development. *Journal of Autism and Developmental Disorders*.

* המחקר נערך בהנחיית פרופ' באומינגר, אוניברסיטת בר-אילן

**מ'ישויות קליניות' ל'תופעה חברתית': הזמנה למבט רב-דיסציפלינארי
(סוציולוגי, אנתרופולוגי והיסטורי) על 'לקויות למידה' בישראל**

ד"ר קצ'רגין עופר
מכללת לוינסקי לחינוך

ההרצאה מזמנת חשיבה מחודשת ורב-דיסציפלינארית בהתייחס ל'לקויות למידה'. זאת באמצעות תיאור וניתוח ההקשר ההיסטורי, התרבותי והחברתי שבו נטועה תופעת הלקויות. להרצאה שלושה חלקים. בחלק הראשון נפרשת התשתית התאורטית והמושגית של הדיון הסוציולוגי ב'לקויות למידה'. מבחינות אלו ממוקמת ההרצאה במרחב תאורטי, שמהווה תצלוט של מסורות מחקר מגוונות: סוציולוגיה והיסטוריה של ידע מדעי ורפואי (Lynch, 1993; Cockerham, 2010), רטוריקה של מדע (Bazerman, 1988; Jasinski, 2001), אנתרופולוגיה רפואית (Winkelman, 2009) וניתוח-שיח ביקורתי של מדע (Gilbert & Mulkey, 1984; Wodak, 2013). חלק זה מבליט את העמימות והבעייתיות הכרוכות במושג 'לקויות הלמידה' באמצעות הצגת ההיסטוריה של צמיחת שיח הלקויות, וכן של מגוון ביקורות שצמחו מתוכו. בחלק השני מודגשת הבעייתיות הכרוכה במושג זה באמצעות הצגת ההגדרות המקובלות בשיח לקויות הלמידה הישראלי המקומי. הגדרות מקומיות 'אובייקטיביות' ו'אוניברסליות' אלו מתבררות כלוקות בפשטנות יתר משעה ששיח הלקויות נבחן בהקשר גלובלי. בחינה זו מסייעת בחשיפת ההטרונגניות המאפיינת שיח זה חרף דימויו המונוליטי והאוניברסלי. בחלק השלישי, המבוסס על ניתוח ארכיוני עשיר של קורפוס טקסטואלי מדעי בתחום 'לקויות הלמידה' (עשרות מחקרים אקדמיים וסקירות מדעיות הלקוחים משנות השישים ועד שנות העשרה של המאה ה-21) מודגמת חשיבות הבחינה ההיסטורית והסוציולוגית של שיח הלקויות המקומי באמצעות ניתוח ובחינה של שני אידיומים שיחיים השגורים בו, האידיום הסטטיסטי והאידיום האטיולוגי. שני המקרים מדגימים, כיצד טענות מרכזיות בשיח הלקויות צמחו והתעצבו עד לכדי הפיכתן כיום ל'עובדות מדעיות'. הניתוח הטקסטואלי נתמך בממצאים מתוך מחקר נרטיבי, שכלל 50 ראיונות עם אנשי-מקצוע בתחום הלקויות.

ההרצאה מבקשת לתרום לפיתוחו של שיח לקויות מקומי מורכב יותר, להדגים תרומתם של כלים סוציולוגיים והיסטוריים בחקר 'לקויות למידה', ולהציג נגזרות ישומיות של מורכבות ותרומה זו לשדה החינוך המקומי.

- Bazerman, C. (1988). *Shaping written knowledge: The genre and activity of the experimental article in science*. Madison: University of Wisconsin Press.
- Cokerham, W. C. (Ed.) (2010). *The new Blackwell companion to medical sociology*. Malden, MA : Wiley-Blackwell.
- Gilbert, G. N., & Mulkey, M. (1984). *Opening Pandora's box: A sociological analysis of scientists' discourse*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jasinki, J. (2001). *Sourcebook on rhetoric : Key concepts in contemporary rhetorical studies*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications.
- Lynch, M. (1993). *Scientific practice and ordinary action: Ethnomethodological and social studies of science*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Winkelman, M. (2009). *Culture and health: Applying medical anthropology*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Wodak, R. (ed.) (2013). *Critical discourse analysis*. London: Sage Publications.

החופש לבחור קשרי התקשרות בטוחים בבגרות

קֶרן עֵינָת

מכללת לוינסקי לחינוך

המחקר הנוכחי התמקד בחקירת ההבדלים הבין-אישיים במבנה היררכיית קשרי ההתקשרות כפונקציה של גילו של האדם. הטענה הייתה כי האדם שואף מטבעו לקשר בטוח, ולכן עם העלייה בגיל והשתכללות היכולת לבחור באופן אקטיבי וחופשי יותר את דמויות ההתקשרות שלו, הוא ישאף לפתח קשרים בטוחים עם דמויות מחוץ למשפחת מוצאו ולמקמם גבוה בהיררכיית ההתקשרות שלו. טענה זו מקורה בהשערת הביטחון בהתקשרות (Latty-Mann & Davis, 1996) המניחה כי כל אדם מטבעו, ללא קשר לדפוס ההתקשרות שלו, ייטה להעדיף דמויות התקשרות המציעות לו ביטחון בקשר.

ההשערות היו כי (1) עם העלייה בגיל היררכיית קשרי ההתקשרות תכיל יותר קשרים עם דמויות שהאדם חופשי לבחור (בני זוג וחברים) מאשר דמויות שאינן בנות בחירה (משפחה) וכי (2) קשרים עם דמויות נבחרות יאופיינו ברמת ביטחון גבוהה יותר בהשוואה לקשרים עם דמויות שלא ניתן לבחור וכן (3) ככל שקשר ידורג גבוה יותר בהיררכיה, כך רמת הביטחון בו תהיה גבוהה יותר.

במחקר השתתפו 149 נבדקים (97 נשים ו-52 גברים בני 20–72) שמילאו שאלונים בנוגע לקשרי ההתקשרות שלהם. נמצא שעם העלייה בגיל היררכיית ההתקשרות כוללת יותר דמויות בנות בחירה, והקשרים עמן התאפיינו ברמות גבוהות יותר של ביטחון ורמות נמוכות יותר של אי ביטחון בהשוואה לקשרים עם דמויות שאינן בנות בחירה. נוסף על כך, ככל שדמות דורגה גבוה יותר על פני ההיררכיה, כך רמת הביטחון עמה הייתה גבוהה יותר.

ממצאי המחקר מספקים עדות לתהליכי תיקון, ובכך מערערים על הגישה המקובלת הטוענת לשחזור איכות הקשרים המוקדמים. למחקר השלכות על תפיסת טבע האדם ויכולתו לשנות ולהשתנות באופן אקטיבי ומבחירה.

- Ainsworth, M.D.S. (1991). Attachment and other affectional bonds across the life cycle. In C.M. Parkes, J. Stevenson-Hinde, & P. Morris (Eds.), *Attachment across the life cycle* (pp. 33-51). New York: Routledge.
- Allen, J. P., & Land, D. (1999). Attachment in adolescence. In J. Cassidy & P.R. Shaver (Eds.). *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (pp. 319-335). New York: Guilford Press.
- Bartholomew, K., & Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, *61*, 226–244.
- Doherty, N. A., & Feeney J. A. (2004). The composition of attachment networks throughout the adult years. *Personal Relationships*, *11*, 479-488.
- Latty-Mann, H., & Davis, K. E. (1996). Attachment theory and partner choice: Preference and actuality. *Journal of Social and Personal Relationships*, *13* (1), 5-23.

CAGS) Cognitive Assessment of Gaming Skills): פיתוח כלי להערכת

דרישה קוגניטיבית במשחקים

ד"ר רוזנטריך אייל¹ וד"ר פלפל אביטל²

1. המרכז האקדמי פרס ואוניברסיטת תל-אביב 2. מכללת לוינסקי לחינוך

בהרצאה זו נתאר את פיתוחו של כלי חדשני להערכת הדרישה הקוגניטיבית הקיימת במשחקים שונים, פיתוח אשר נמצא בעיצומו. כיום התאמת משחק חדש לקבוצת גיל נעשית לכל היותר על פי תחושת בטן של מתכנני או מגיירי המשחק, תוך התעלמות מהיכולות הקוגניטיביות השונות בכל קבוצת גיל. מתוך צורך זה הולך ונבנה שאלון הבוחן משחקים על פני מספר ממדים של יכולות קוגניטיביות. בהרצאה יתוארו שלבי תהליך בניית השאלון ואת המשוכות השונות שיש לעבור עד לכלי ההערכה המוגמר. בשלב הראשון אותרו הממדים השונים הרלוונטיים להערכת המשחק. באופן ספציפי, דרך תשאול שחקנים במשחקים שונים עלו שבעה ממדי הערכה: קשב, זיכרון, תכנון, יכולת מילולית, אוטומטיות/סכמטיות, מהירות/זמן וציר המזל-יכולת. בהרצאה יפורטו ממדים אלה על מרכיביהם. בשלב השני, נבנו פריטים באינדקס ליקרט להערכת ממדים אלה. בשלב השלישי, תיבחן מהימנות הכלי באמצעות מהימנות בין שופטים. בשלב הרביעי, ייבחן תוקף הכלי באמצעות שתי טכניקות ניבוי שיפורטו. בהרצאה יידונו יתרונותיו של כלי להערכת משחקים בכל הנוגע לחשיבות התאמת משחקים ליכולותיו הקוגניטיביות של השחקן והשלכות הדבר על קידום התפתחותו הקוגניטיבית של הילד. ההצגה תיעשה דרך בחינת משחקים שונים, ובראשם שחמט.

בחינת הקשרים קוגניטיביים חבויים בין ידע תכני לידע תכני פדגוגי אצל מורי ביולוגיה ומתמטיקה

ד"ר רוזנשיין רונית

מכללת לוינסקי לחינוך

בשלושת העשורים האחרונים נעשה מאמץ ניכר לאפיין מהו ידע של מורים אודות הוראה בתחומי המדעים והמתמטיקה. שולמן (1986) היה הראשון שתיאר ואפיין מספר סוגים של ידע הדרושים להוראה, ביניהם ידע תוכן (CK) וידע תוכן פדגוגי (PCK). אפיון הקשר בין ידע תוכן לידע תוכן פדגוגי הוא תהליך מורכב בשל העובדה שהרבה ממדים של הידע הזה הם חבויים. ההבדל העיקרי בין ידע גלוי לידע חבוי הוא שידע גלוי הוא ידע שהאדם יכול לבטא או להדגים בעוד שידע חבוי הוא ידע שהאדם אינו מבטא ויש להציפו בדרכים אחרות (Polanyi, 1966).

מטרת מחקר זה הייתה לבחון את ההקשרים הקוגניטיביים בין ידע תוכן וידע תוכן פדגוגי של מורים למדעים ולמתמטיקה. הידע נבחן באמצעות שיטה להצפת ידע חבוי: Repertory Grid Technique (RGT) שפותחה בעבר ע"י Kelly (1955). השיטה הזו היא שיטת מחקר איכותנית בעלת ממדים כמותיים. המחקר נערך במסגרת תכנית להתפתחות מקצועית למורים ותיקים הלומדים לקראת תואר שני בהוראת מדעים ומתמטיקה. הנתונים למחקר נאספו מ-50 מורים למדעים ולמתמטיקה.

ניתוח הממצאים גילה כי ידע תוכן הוא מרכיב ידע חשוב בהוראה, אולם בעוד שעבור מורי הביולוגיה ידע תוכן הוא על פי רוב ידע הנפרד ממרכיבי ידע אחרים על אודות הוראה, אצל מורי המתמטיקה, שהשתתפו במחקר, ידע התוכן קשור באופן משמעותי לידע תוכני פדגוגי ומהווה חלק חשוב בפרקטיקה שלהם. לפיכך, אנו ממליצים להמשיך לבחון את תפקיד ידע התוכן עבור מורי ביולוגיה. יתר על כן, אנו ממליצים כי מפתחי תכניות התפתחות מקצועיות למורי ביולוגיה ישקלו לחזק את יחסי הגומלין בין ידע תוכן ובין הפרקטיקה המקצועית, כיון שאין להניח שהרחבת ידע תוכן תוביל לכשעצמה להתפתחות מקצועית בקרב מורי ביולוגיה.

Kelly, G.A. (1955). *The psychology of personal constructs* (Vol. 1). New York: Norton and Co.

Polanyi, M. (1966). *The Tacit Dimension*. Gloucester, MA: Doubleday and Co.

Shulman, L.S. (1986). Those who understand: Knowledge growth in teaching. *Educational Researcher*, 15(2), 4-14.

תפיסות סטודנטים לחינוך בגיל הרך לגבי חינוך וטיפול בגיל לידה עד שלוש בראשית הכשרתם ולאחר סיומה

ד"ר רוסו-צימט גילה, פרופ' גילת יצחק, שיפרין זוהרה, ד"ר סגל-דרורי אורה, בר-און שרי
מכללת לוינסקי לחינוך

בסקירת ספרות המחקר (דיין, 2006; קורן-קריא ושגיא, 2000; קליין, 1985; רוזנטל, 2004) מדגישים החוקרים את החשיבות הרבה הנודעת להכשרת צוות בעל ידע עשיר ומקיף, וטוענים כי רמת הכשרה גבוהה תסייע לקידום ההתפתחות של הילד. בהתייחס לכך מטרת המחקר הייתה לבחון תפיסות סטודנטים לחינוך בגיל הרך בנוגע לחינוך וטיפול בגיל לידה עד שלוש בראשית הכשרתם ואת השינויים החלים בתפיסות אלה במהלך מסלול ההכשרה.

מערך המחקר כלל השוואה בין סטודנטיות בשנה א' ובין סטודנטיות בשנה ג'. השוואה זו אפשרה לקבל תמונה התפתחותית של תפיסותיהן. מחקר השתתפו 374 סטודנטיות להוראה הלומדות במסלול לגיל הרך בשלוש מכללות בארץ. הנתונים נאספו באמצעות שאלון מובנה. עיבוד הנתונים כלל ממוצעים וסטיות תקן וניתוחי שונות חד-כיווני ודו-כיווני.

ממצאי המחקר מראים שהשנה הראשונה היא החשובה ביותר להתפתחות הילד, ותפיסה זו אינה משתנה במהלך ההכשרה. עוד נמצא כי הסטודנטיות בראשית ההכשרה ובסופה רואות בתחום הפיזי את התחום החשוב ביותר להתפתחות הילד, והתחום החברתי בראשית ההכשרה נתפס כתחום הפחות חשוב וכן כי קיימת עלייה בסוף ההכשרה לחשיבותו. עוד נמצא כי ההשפעה של המטפלת על התפתחות הילד נתפסת כגבוהה בתחילת ההכשרה ואינה משתנה בסופה, ומידת ההשפעה של המשפחתון ושל המעון יורדת בסיום ההכשרה. ממצא נוסף התייחס לדרכי התמודדות עם מצבי מצוקות, תסכול וקושי. נמצאה עלייה מובהקת בנוגע ליעילות ההתמודדות באמצעות מודעות וירידה מובהקת בנוגע להתמודדות ביד קשה. ולבסוף, נמצא כי מרכיבי הרווחה בטיפול/חינוך (כמו: לשחק, להיענות לצרכים, לווסת רגשות, לאפשר לילד) עולים במהלך ההכשרה ותפיסת חשיבות העשרה (ללמד ידע חדש, להעשיר שפתו של הילד, להכינו לבית הספר) יורדת.

מגבלת המחקר טמונה בבחירת סוג המחקר. סוג כזה של מחקר אינו מאפשר לדעת מהם המרכיבים בתהליך ההכשרה אשר הובילו לשינויים שהתרחשו וכיצד הם עיצבו את התפיסות. מחקר איכותני עשוי להאיר היבט זה.

מקורות

- דיין, יי (2006). הכשרת צוות חינוכי-טיפולי במסגרות חינוכיות לגיל הרך – מסמך סטנדרטים. ירושלים: האוניברסיטה העברית ירושלים.
- קורן-קריא, ני ושגיא, אי (2000). דילמות הוריות בתקופת הינקות: יציאה לעבודה ובחירת מסגרת טיפול לא הורית עבור תינוקות. בתוך פ"ש קליין (עורכת). תינוקות, טף, הורים ומטפלים: מחקרים בנושא התפתחות הילד בישראל. אבן יהודה: רכס.
- קליין, פי ויבלון, יי (עורכים) (2008). ממחקר לעשייה בחינוך לגיל הרך. ירושלים: האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים.
- רוזנטל, מי (2009). דו"ח ועדה: סטנדרטים להפעלת מסגרות חינוכיות לפעוטות. ירושלים: משרד התעשייה המסחר והתעסוקה ואגף מעונות יום ומשפחתונים לגיל הרך.

סיפור מקראי על קורותיה של תינוקת שננטשה ביום היוולדה

ד"ר רחמן יוספה

מכללת לוינסקי לחינוך

מטרות המחקר

המחקר הנוכחי מושתת על העיון בלכידות הספרותית של נבואת יחזקאל בפרק ט"ז, אולם מטרתו העיקרית איננה ספרותית אלא סוציולוגית: לבדוק את סיפור המקרה של הילדה שננטשה ואת קורותיה המסופרים בפרק מלידה ועד נישואין, ומנישואין ועד לפירוד על רקע מביש (זנות) ולשיבה אל הפרוד. כל זאת מנקודות מבט סוציולוגיות ומוסריות שעיקרן טיפול בילדים, בדיקת יחסה של החברה לילדים רכים שננטשו (על הציר שבין אדישות עד הצלה), טיפול בבעיות של זוגיות ועוד.

רקע תאורטי קצר

ספרות המחקר והפירוש (למשל גונקל 1917, גרינברג 1983, סוונפול 1993, כשר תשס"ד) נתנו דעתם בעיקר לסוגיית הלכידות של הדימויים (לילדה ולאשה מנאפת) בסיפור – כלומר לשאלה האם הרצף הסיפורי שביסוד הנבואה הוא אחדותי או שמא הוא גזור ממקורות שונים שנערכו ליחידה אחת המסוכסכת בין חלקיה. כמו כן נתנו דעתן לחלק מהיחידות שבאופן ברור מתמקדות בילד או באשה הבוגדנית (למשל, גרינברג 1983, פליישמן תשנ"ט, מלול תשמ"ח), אך לא הציעו מחקר סוציולוגי אחדותי לפרק בשלמותו ולא העמיקו בניתוח המשמעויות הסוציולוגיות של המסופר.

ממצאים עיקריים

באמצעות שימוש בעקרונות השאובים מהאמנות המודרנית ומתורת הספרות, אך בעיקר באמצעות העתקת מושאי ההתעניינות מבעיות הקשורות לרצף הטקסט אל החוויות המציצות לעברנו בין השורות, הגעתי אל המסקנה שלא רק שהסיפור שמאחורי הנבואה אחדותי בדרכו, אלא יש בו קווים מקבילים לנרטיבים המוכרים לנו מחיי היום יום שלנו. בדרך זו התהייה כלפי הטקסט עתיר הקשיים הופכת מוקד לפיתוח זיקות של קירבה בינינו לבין הטקסט, וההתבוננות הספרותית יוצאת נשכרת משנייה של זווית הראייה המחקרית (רחמן, תשס"ו).

מסקנות והשלכות

למדנו שהסטת נקודות ההתבוננות בטקסט עשויה להפוך את ההתחבטויות הספרותיות מנוף לעיון במקרים סוציולוגיים מורכבים. אימוץ דרכי העיון הזה עשוי להניב תוצרים מעניינים במחקרם של פרקים אחרים כמו גם לגבי נושאים שונים בתכלית מהנושא שלפנינו.

מקורות

כשר, ר' (תשס"ד). **יחזקאל** (כרך א') (מקרא לישראל). תל אביב וירושלים: עם עובד ומאגנס.
מלול, מ' (תשמ"ח). אסופים ואימוצם במקרא ובתעודות מסופוטאמיות: עיון במספר מיטאפורות
משפטיות ביחזקאל טז, א-ז. **תרביץ**, נז, ד, 482-461.

פליישמן, י' (תשנ"ט). **הורים וילדים במשפטי המזרח הקדום ובמשפט המקרא**. ירושלים: מאגנס.
רחמן, י' (תשס"ו). "הסיפור הנבואי על הנטושה ואביה הראשון ביחזקאל טז". **מועד**, ט"ז (ד'
לסדרת מועד), 39-26.

Greenberg, M. (1983). *Ezekiel 1-20* (AB). New York: Doubleday.

Gunkel, H. (1917). *Das Märchen im Alten Testament*. Tübingen: Mohr.

Swanepoel, M.G. (1993). Ezekiel 16: Abandoned child, bride adorned or unfaithful wife? In: P. R. Davies & D. J. A. Clines (Eds.), *Among the Prophets: Language, Image and Structure in the Prophetic Writings* (JSOT Supplement Series 144) (pp. 84-104). Sheffield : Sheffield Academic Press.

**”פשוט זה לא שווה את הכיף של הערב,
כי באמת אפשר ליהנות גם בלי אלכוהול, לדעתי”
הערכת תכנית אופ”י**

ד”ר שגיאה רחל ופרופ’ גילת יצחק
מכללת לוינסקי לחינוך

תכנית אופ”י (אימון ופיתוח יכולות התמודדות) מיועדת לתלמידים בסיכון גבוה לעישון ולשתייה ופועלת ברחבי הארץ. התכנית, שכוללת כ-10 מפגשים במשך שנת הלימודים, מונחית על ידי יועצות חינוכיות ועובדות סוציאליות שעברו הכשרה מתאימה לכך. המערכת הבית ספרית מפנה את התלמידים ואף, במקרים מיוחדים, מתנה את המשך לימודיהם בהשתתפות בקבוצה.

למחקר הערכה זה שני מוקדים: האחד, בדיקת השינוי שחל בעמדות ובהתנהגות של תלמידים אשר השתתפו בשנת תשע”ג בתכנית. השני, בדיקת העמדות והתנהגויות של בוגרי התכנית כשנה עד שלוש שנים אחרי שהשתתפו בה (בדיקת יציבות השינוי). בחלק א’ של המחקר – מערך של ‘לפני ואחרי’ השתתפו 301 תלמידים – 179 במדידה “לפני” ו-122 במדידה “אחרי”, תלמידים יהודים וערבים, בנים ובנות, מכיתות ח ועד יב. המשתתפים השיבו לשאלון מובנה, זהה בשני מועדי המדידה.

הממצאים מצביעים על שינוי חיובי בעמדות כנגד צריכה של חומרים אסורים. נמצאה עלייה בתחושת השליטה העתידית בשימוש בחומרים אסורים, ירידה ברצון ליטול סיכונים ועלייה בנכונות לפנות לעזרה למקורות פורמאליים בית ספריים – למורה, ליועצת ולמנחה של אופ”י. בקרב התלמידים המעשנים ה’קלים’ (עד 10 סיגריות ביום) חלה עלייה בתפיסת השינוי בעקבות השתתפות בקבוצה וברצון להשקיע מאמצים בשינוי, לקבל עזרה כדי לעשות אותו ולשמר את השינוי.

ממצאי הבוגרים מצביעים על דמיון לעמדות במדידה “אחרי”. נמצא שעמדות של המעשנים ה’קלים’ לשינוי בהתנהגותם ולשימור השינוי חיוביות יותר משל המעשנים מעל 10 סיגריות ביום. כמו-כן נמצא כי כעבור שנתיים-שלוש מזמן ההשתתפות בקבוצה, הבוגרים תופסים את התרומה של הקבוצה כפי שתפסו עם סיומה.

המלצתנו היא להמשיך בקבוצת אופ”י בשנים הבאות, לפתוח אותה לפני תלמידים נוספים ואף להמשיך אותה מעבר לפרק הזמן אשר בו היא מתקיימת.

”הַרְגָּשׁוֹת נְכוֹנוֹת שֶׁל הַגּוֹף” – דְּרָכִים בַּחֲקֵר הוֹרֵאת הַנְּגִינָה

ד”ר שגיב דן

מכללת לוינסקי לחינוך

אחת הסוגיות המרכזיות בתחום הוראת הנגינה היא דרכי ביסוס הידע הגופני במפגש של תלמיד עם כלי נגינה. לימוד זה מסתמך ברובו על פרקטיקות הוראה המבקשות ”להתיך” אל גופו של התלמיד את כלי הנגינה כאילו היו חלק ממנו. לשדה מחקר זה הגעתי כתלמיד לנגינה לשעבר, כנגן בעל ניסיון וכמורה למוזיקה בהווה. על בסיס מחקר אתנוגרפי שנערך בהקשר של דרכי הוראת הנגינה הקלאסית, אבקש לטעון שהבנת שדה הוראת המוזיקה מחייבת היכרות אינטימית עם שיטות ההוראה המקובלות ועם דקויותיו של הידע הגופני הנלווה לפעולת הנגינה.

גישה מחקרית זו נבחרה בהתאם לפרדיגמה המקובלת בגישה האיכותנית המבקשת לטשטש את הגבולות הנוקשים בין החוקר לנחקר. בהתאם לכך, דווקא בשל תחושת המוכרות של החוקר יש ביכולתו לפצח טוב יותר את מהותה של התרבות הנחקרת. לאויק וואקאן (Wacquant, 2004) טען שיכולת זו עשויה להתרחש אך ורק באמצעות היכרות עם הפרקטיקות הגופניות הנהוגות בחברה הנחקרת. בעקבותיו אטען שאכן יש קושי רב להבין את דרך עבודתם של המורים לנגינה אם החוקר לא ניגן מעולם.

רבים מהמורים הנחקרים שבו וטענו שמרבית עבודתם מבוססת על יצירת ”הַרְגָּשׁוֹת נְכוֹנוֹת שֶׁל הַגּוֹף” עת הוא בא במגע עם כלי הנגינה. במהלך הדיון אציג את מידת מערבותי בשדה כחוקר בעל תודעת גוף של נגן קלאסי. אטען שאותן ”הרגשות נכונות” הן למעשה שם קוד שמור וצפון המיועד אך ורק למביני דבר שידעו את חוויית לימוד הנגינה על בשרם. הכתיבה האתנוגרפית נערכה בעקבות היכרותי מדרגה ראשונה עם אותן פרקטיקות גופניות נרכשות, ועל כן תובנות רבות עלו בעקבות הדיאלוג שבין המוכר בגופי שלי לבין התבוננותי במושאי המחקר ודרכי עבודתם.

Wacquant, L. (2004). *Body and Soul: Ethnographic Notebooks of An Apprentice-Boxer*. New York: Oxford University Press.

מהמשתתפים הודו ושבחו את המארגנים בתום ההשתלמות. הקשה מהניתוח הקטגוריאלי לנושא המיצוב העצמי מראה שדווקא המשתתפים, שהיו חסרים את התארים האקדמיים הנדרשים לצורך סטאטוס גבוה בקהילה האקדמית, השתמשו הרבה יותר בקטגוריה ה"נוכחות ההוראתית" מאשר בעלי תארים אקדמיים ומומחים מוכרים בתחום שהשתתפו ביום העיון. מכאן, שהראשונים רצו למצב עצמם כ"מלמדים" על מנת להשיג שליטה מקצועית וחיזוק הסטטוס האקדמי שלהם בקרב קהילת השיח בעוד האחרונים לא ראו צורך לעשות כן עקב המעמד המוכח שלהם.

בהקשר לתובנות הצוות המוביל מיום העיון נראה שיש למקד את השיחוח בחשיבה מסדר גבוה באמצעות שאלות מנחות. כמו כן, יש לשלב בין מתן מענה לשאלות הנובעות בקשיים של שימוש טכנולוגי בסביבת ה-Elluminate ובין תמיכה חברתית, המכוונת ליצירת אקלים מעודד חוויה לימודית משמעותית.

מקורות

עזר, ח' (תש"ע). שיח רפלקטיבי ככלי למחקר עצמי בידי המורה החוקר. בתוך ע' קופפרברג (עורכת), *חקר הטקסט והשיח ראשומון של שיטות מחקר* (עמ' 165-187). הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן גוריון שבנגב.

Garrison, D. R., Anderson, T., & Archer, W. (2000). Critical inquiry in a text-based environment: Computer conferencing in higher education. *The Internet and Higher Education*, 2(2-3), 1-19.

בין התוויית מדיניות חברתית-תרבותית לסיגול תהליכי הוראה-למידה-הערכה מותאמי תרבות ולהבניית זהות אתנית וזהות לאומית של מתבגרים

ד"ר שליפר מיכל¹ וד"ר מירב נורית²

1. מכללת לוינסקי לחינוך ואוני' ת"א 2. מכללת לוינסקי לחינוך

המחקר בדק שינוי מערכתי בבי"ס עי"ס שש-שנתי במרכז הארץ, הכולל מתבגרים יוצאי אתיופיה. השינוי נוצר בתהליך התערבות, שהתבסס על גישה חינוכית מותאמת רב-תרבותית, המעוגנת ב"מודל פדגוגי הקשרי" (situated learning) וכלל השתלמות לסגל ההוראה וייעוץ וליווי למנהלות ולצוותי המורים.

ההקשר התאורטי מתייחס לזיקות בין זהות לשפה ולגיבוש זהות תרבותית, תוך חיזוק עמדות חיוביות כלפי שפת המוצא והשפה העברית וטיפול חינוך לשוני. בהתבסס על גישת החינוך הרב-תרבותי נראה במחקרים זיקה חיובית בין גישה אינטגרטיבית של מהגרים כלפי שתי הזהויות התרבותיות (שימור הזהות האתנית ואימוץ הזהות הלאומית) ובין הסתגלותם הפסיכולוגית והחברתית-תרבותית במסגרת החדשה (בן-שלום והורנצ'יק, 2000). עוד נמצא קשר בין התפתחות וגיבוש הזהות התרבותית של תלמידים עולים בסביבה הקולטת והדו-לשונית ובין אוריינטציות לשוניות שונות (שליטה בעברית בהקשרים יומיומיים ולימודיים, עמדות כלפי השפה העברית ושפת המוצא וטיפול האוריינות בשפת המוצא שלהם (Golan-Cook, 2007) תוך חיזוק העובדה ששליטה בעברית מגבירה את הזדהות המהגרים עם החברה הקולטת (Remennick, 2003).

המחקר נערך במתודולוגיה המשלבת מדידה כמותית ואיכותנית שהתייחסה לתלמידים, למנהלות ולמורים, ומטרתו הייתה לבחון את גישות התלמידים העולים ובני העולים בנוגע לזהותם, תחושת השתייכותם לביה"ס הספר ולהערכתם את שליטתם בשפות הבית ובשפה העברית; להעריך את השינויים שחלים בנוגע לגישות אלה בעקבות תהליכי התערבות המתרחשים בביה"ס.

בהרצאה יוצגו ממצאים המראים שהמתבגרים יוצאי אתיופיה תופסים את עצמם כיהודים יותר מישראלים או מיוצאי אתיופיה. הם רוצים לשמור על השפה האמהרית למרות שליטתם הנמוכה בה ומעוניינים בשמירה על ייחודיותם, תוך ציפייה להתייחסות הבית-ספרית להיבטים תרבותיים והיסטוריים. תפיסה זו מתיישבת עם גישה משלבת לאקולטורציה תרבותית (Berry, 1996).

הצוות מצהיר על נכונותו לאמץ גישה חינוכית רב-תרבותית, שמטרתה התאמה של תכנים ודרכי הוראה לקבוצות הלומדים השונות, יחד עם שיתופם בקבלת ההחלטות והגדלת הנראות של ההון האנושי של תרבותם בחיי בית הספר. בהרצאה יוצגו ממצאים המראים שבפועל, הגישה מיושמת בעיקר במסגרת תכ"ל הלא-פורמאלית ובהוספת תוכני יהדות לתכנית הפורמלית, ואינה מיושמת בתהליכי הוראה-למידה-הערכה בכיתות.

- בן-שלום, ע' והורנצ'יק ג' (2000). זהות תרבותית והסתגלות בקרב נערים עולים בפרויקט נעל"ה .16. *מגמות*, 40, 199-217.
- Berry, J. W., & Sam, D. (1996). Acculturation and adaptation. In J.W. Berry, M.H. Segall and C. Kagitcibasi (Eds.), *Handbook of cross-cultural psychology*, 3 (pp. 291 – 326). Boston: Allyn and Bacon.
- Golan-Cook, P. (2007). Identity and bilingual orientations: The case of immigrant students from the former Soviet Union in Israel. Doctoral dissertation, submitted to The Hebrew University of Jerusalem.
- Horenczyk, G. (2008). Cultural identities, perceived discrimination, and adaptation: Immigrant adolescents in Israel. In A. Stavans & I. Kupferberg (Eds.), *Studies in language and language education: Essays in honor of Elite Olshtain* (pp. 395-410). Jerusalem: Magnes Press.
- Remennick, L. (2003). Language acquisition as the main vehicle of social Integration: Russian immigrants in the 1990s in Israel. *International Journal of the Sociology of Language*, 164, 83 - 105.

הוראה ולמידה בסביבה עתירת טכנולוגיה לקידום הבנה מתמטית של תלמידים על הרצף האוטיסטי

ד"ר שני מיכל ורגב חיותה
מכללת לוינסקי לחינוך

מטרת המחקר הייתה לתאר ולנתח את הלמידה של תלמידים על הרצף האוטיסטי בשיעורי מתמטיקה בסביבת הוראה-למידה עתירת טכנולוגיה, המזמנת סיטואציות המאפשרות לקדם הבנה מתמטית.

אוטיזם הוא לקות הפוגעת ביכולות לפתח קשרים חברתיים ולנהל תקשורת על כל סוגיה. תלמידים על הרצף האוטיסטי חווים בדרך כלל למידה שמנוגדת לתפיסות של למידה משמעותית כגון, למידה המעודדת חשיבה בהקשר לדילמות המזמנות אסטרטגיות שונות לפתרון בעיות מתמטיות. עיקר הספרות העוסקת בקשר שבין אוטיזם למתמטיקה ולטכנולוגיה מתייחסת ללמידה בסביבה עתירת טכנולוגיה כאל למידה בסביבה מובנית, שניתנות בה הוראות ישירות והסבר מפורש, המנוצלת להוראה של מיומנויות תקשורת, תרגול ושינון.

המחקר הנו מחקר איכותני מסוג חקר מקרה אינסטרומנטאלי. ערכנו ניתוח תוכן איכותני שכלל קריאה הוליסטית של החומרים לאיתור תמות מרכזיות. על בסיס התמות שאיתרנו, זיהינו קטגוריות המתייחסות למאפייני הלמידה. הסברנו את הקטגוריות תוך חיפוש קשרים ביניהן וארגון מחדש בהתבסס על שימוש במושגים מהספרות המחקרית הקיימת. זיהינו שש קטגוריות: א. תשוקה ללמידה ב. עצמאות בלמידה ג. נכונות ויכולת לפעול באירועי למידה אינטגרטיביים ד. מעורבות בלמידה ה. נכונות ויכולת להשתמש במתווכים ויזואליים ו. נכונות להתמודד עם מתמטיקה מחיי היומיום.

מצאנו, כי כאשר מזמנים לילדים על הרצף האוטיסטי סביבת הוראה-למידה עתירת טכנולוגיה, המבוססת על סיטואציות למידה פתוחות, מאתגרות, מותאמות ליכולותיהם וקשורות לחיי היומיום, וכל זאת בתיווך מומחה, הם לוקחים אחריות על למידתם ומפגינים עניין ומעורבות.

ניתן להסיק, כי במקום שהנחת היסוד היא שהוראת מתמטיקה, גם לילדים על הרצף האוטיסטי, איננה בהכרח רכישה של אוסף פרוצדורות וכי ניתן ללמד בסביבות למידה עתירות טכנולוגיה המזמנות מגוון של פתרונות ובחינת אלטרנטיבות, ילדים על הרצף האוטיסטי רוצים ויכולים לפרוץ את החשיבה המסורתית ולהפגין יכולות המללה והנמקה.